

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

“Fröken! När ska du gå?!!”

Är det verkligen lek när fröken är närvarande?
En kvalitativ studie om fritidslärarnas syn på lek

Namn : Ramzi Jawhar, Serdar Uygun
Program : Grundlärarprogrammet med inriktning
mot fritidshem

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LRXA2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT/2023
Handledare: Thorbjörn Johansson
Examinator: Catarina Andishmand

Nyckelord: Egeninitierad lek, Styrd lek, Fritidshem, Fritidslärare, Lärare i fritidshem, Konflikthantering, Problemlösning, Alliansbildning, Relationsarbete, Identitetsskapande, Maktrelationer, Kreativitet,

Abstract

Syftet med denna undersökning är att analysera lärarsynen på lek och de förmågor lärarna anser leken främjar. Förutom förmågorna i leken berörs även maktrelationer och relationsskapande genom barninitierade lekar. För att få svar på studiens syfte använde vi oss av en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Vi intervjuade fem lärare i fritidshem från två olika skolor. En skola ligger mer centralt medan den andra ligger en bit bort från stan. Resultatet visar att de förmågor som utvecklas mest i elevers egeninitierade lek enligt de intervjuade lärarna är förmågan att hantera konflikter, att skapa goda relationer, problemlösningsförmåga och kreativitetsförmåga. Dessa förmågor diskuteras nedan

Förord

Detta examensarbete har skrivits av Ramzi Jawhar och Serdar Uygun på grundlärarprogrammet med inriktning fritidshem i Göteborgs Universitet under år 2023.

Vi vill först och främst tacka vår handledare Thorbjörn Johansson som har väglett oss till en effektiv och produktiv undersökning. Vi har haft goda och nyttiga diskussioner i zoomsamtal som hjälpt oss att skriva i undersökningen. Vi vill tacka alla lärare under programmet som har lärt oss allt inom yrket och förmedlat alla kunskaper för att kunna klara av yrket och se till att göra ett bra jobb.

Ett stort tack till våra nära och kära som har supportat och pushat oss till att skriva vidare. Sådana inlämningar kan ibland bli för mycket och leda till att man blir utmattade vänner och familjer har en dold superkraft till att pusha skribenterna.

Slutligen vill vi tacka oss själva för att vi har tagit oss igenom denna utbildning. Det har inte alltid varit lätt men vi har kämpat och gett 100% på varje kurs. Det har varit upp och ner men det är viktigt att både se ned- och uppgångar för att få erfarenheter samt lära sig vad ett hårt arbete innebär.

Innehållsförteckning

Förord.....	ii
Innehållsförteckning	iii
1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Problemdiskussion	4
1.3 Syfte och forskningsfrågor	6
2 Tidigare forskning.....	7
2.1 Lek, barns perspektiv och pedagogers uppfattning	7
2.2 Identitetsskapande och lek	8
3 Teoretisk Utgångspunkt	9
3.1 Barndomssociologisk teori	9
Barns perspektiv	10
3.2 Det situerade perspektivet och praxisgemenskaper	10
4 Metod och genomförande	12
4.1 Metodval	12
4.2 Urval	13
4.3 Genomförande	13
4.4 Databearbetning och analysmetod	14
4.5 Reliabilitet och Validitet.....	15
4.6 Etiska Krav	15
5 Resultat.....	17
5.1 Lek ska vara fri	17
5.2 Målstyrda vuxeninitierade aktiviteter och egeninitierad lek.....	21
5.2.1 Vuxeninitierad aktivitet istället för styrd lek.....	22
5.2.2 Egeninitierad lek.....	23
5.3 Lek och förmågan att hantera konflikter.....	23
5.4 Lek och problemlösningsförmåga	26
5.5 Lek och kreativitetsförmåga	27
5.6 Lek och förmågan att skapa och upprätthålla goda relationer: inneslutning, uteslutning och alliansbildning	30
5.7 En viktig aspekt som framgår i leken, maktrelationer	32

5.8	En viktig aspekt som framgår i leken, identitetsskapande.....	34
6	Diskussion	37
	Sammanfattning	40
	Pedagogiska implikationer	40
	Förslag på vidare forskning.....	41
7	Referenslista.....	42
8	Bilagor	45
8.1	Bilaga-1: Samtyckesblankett	45
8.2	Bilaga-2: Informationsblankett.....	46
8.3	Intervjufrågor	47

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Något som har varit viktigt för barn sedan långt tillbaka i tiden är lek, där de kan uttrycka sig och ta till sig nya lärdomar. Det är genom lek barnen lättast kan uttrycka sig vilket underlättar för oss vuxna att uppfatta deras personligheter samt vad de vill uttrycka och förmedla. Under vår utbildning har begreppet lek konstant dykt upp i kurserna och lärt oss om hur viktig lek är för elever samt vilka förmågor hos elever den utvecklar. Som blivande lärare i fritidshem har vi under utbildningen fått lära oss om begreppet lek men framför allt hur vi kan anpassa leken i undervisningen samt forma lärandemiljöer som är underhållande, inspirerande och utmanande för barnen. Lek är en viktig del i den fritidspedagogiska planeringen som medför många positiva effekter vilket stimulerar elevernas lärande, ökar deras kreativitet och motivation. Därför är det viktigt för pedagoger i fritidshem att kunna förstå leken samt hur lek kan användas som ett verktyg för att kunna stimulera och främja elevernas lärande och utveckling.

Vi har under våra VFU tillfällen observerat att de flesta barn som går i fritidshem tycker att fritidshemmet är roligare än skolan. En anledning till det kan vara att barn har en motivation för egeninitierad lek och fritidshemmet erbjuder mer tid samt utrymme för det, jämfört med den obligatoriska skolverksamheten. Det kan bero på att personalen i fritidshemmet intar ett förhållningssätt som verkar mer inbjudande för egeninitierad lek. Skolverket (2022) beskriver leken som ett fenomen där elever utvecklar förmågan att skapa och upprätthålla relationer. Genom lek ska elever även utveckla sin fantasi och ta till sig nya kunskaper (Skolverket, 2022). I kommentarmaterialet till läroplanen belyses leken även som ett viktigt verktyg som barn använder för att utveckla sina förmågor om samarbete, kommunikation med mera (Skolverket, 2022). På så vis har leken både ett instrumentellt och egenvärde vilket gör att barnen upplever leken som lust- och glädjefull.

I leken anammar barn olika roller vilket i sin tur kan vara problematiskt om det alltid är samma barn i gruppen som bestämmer över vilka som får vara med i leken. Det kan även vara så att vissa barn utdelar förutbestämda roller till övriga deltagare vilket kan resultera i att vissa eller samtliga deltagare hamnar i konflikt. Att bli tilldelad en roll man antingen inte vill ha eller redan tröttnat på, av individer som tagit sig friheten att bestämma, kan ha en negativ inverkan på lekens "egenvärde" för individen. Då deltar eleven inte på egna villkor. Lago och Elvstrand

(2019) skriver att deltagande som sker under villkor anses vara villkorat deltagande. De skriver vidare att ett sådant deltagande kan leda till exkludering. Vi anser att läraren i fritidshemmet behöver vara uppmärksam för sådana situationer som Lago och Elvstrand (2019) menar att villkorat deltagande kan leda till mobbning i fall det upprepas över tid (Lago & Elvstrand, 2019).

Lago och Elvstrand (2019) menar att utifrån delaktighetsaspekter kan det vara angeläget att låta eleverna få välja. Men det kan förekomma situationer då elever blir avvisade. Det anses vara ett negativt fenomen i fritidshemmet i relation till relationsarbete men å andra sidan kan detta leda till nya alliansbildningar bland barnen (Dahl, 2011).

Vi har under våra VFU tillfällen, även observerat att det kan uppstå konflikter i leken. Vi har iakttagit att de flesta barn genom att erfara ständiga konflikter som slutar på ett negativt sätt, undviker konflikter samt dispyter och därigenom försöker hitta andra lösningar. Vissa barn löser det på egen hand medan några andra kommer till en vuxen och frågar om hjälp. Enligt ”Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet” ska undervisningen i fritidshemmet ge elever förutsättningar för att utveckla tilltro till sig själva samt att öva på sina färdigheter vad gäller konflikthantering, problemlösning och samarbete på ett konstruktivt sätt. Som tidigare nämnt, i den egeninitierade leken tar barnen åt sig olika roller. Med olika roller och personligheter är det inte alltför långsökt att utgå ifrån att dispyter och konflikter kan äga rum vilket kan betraktas som något negativt. Men konflikter och dispyter kan ge barnen utrymme och möjlighet att öva på sina sociala färdigheter, konflikthantering samt problemlösning vilket kan resultera i något positivt (Wrethander, 2017).

Läroplanen nämner att fritidshemmet ska erbjuda barn en meningsfull fritid samt stimulera elevens utveckling (Lgr22, 2022). Meningsfull fritid innebär att ”undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också att eleverna kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter” (Lgr22, 2022, s.16). Läroplanen sammanfattar en del förmågor som skall utvecklas genom en meningsfull fritid. Förmågan att pröva olika idéer, kommunicera med språkliga uttrycksformer, hantera konflikter, lösa problem, skapa och upprätthålla goda relationer kan räknas bland förmågor som framgår i läroplanen (Lgr22, 2022).

I den egeninitierade leken möter elever olika diskussioner, regler, värderingar med mera och på så vis befinner de sig i en arena av möjligheter som främjar ovannämnda förmågorna. Säljö

(2007) skriver, i enlighet med Deweys teori om "learning by doing", att eleverna lär sig bättre genom att göra det själva dvs sätta sig i situationer där de behöver öva på sina sociala färdigheter och kunskaper.

I läroplanen (Lgr22) och Skollagen (2010:800) belyses innebörden av lek för barngruppen där leken används som ett pedagogiskt verktyg med syfte att ge barnen kunskaper, utveckla sin fantasi samt utveckla sociala relationer med andra. Skolverket (2022) nämner också att barn genom lek får öva på och utveckla förmågan att samarbeta och kommunicera vilket är viktiga förmågor för att kunna skapa och upprätthålla relationer.

Enligt läroplanen (Lgr22, 2022) får barnen genom lek utforska sin kreativitet, pröva olika roller och identiteter samt skapa relationer med andra barn utan att riskera att misslyckas eller behöva komma fram till ett rätt eller fel (Skolverket, 2022, s.11). Vi anser att lärarens roll i detta är att leverera rätt förutsättningar så att barnen kan komma i gång med relationsarbete, identitetsskapande samt utforska sin kreativitet.

Alliansbildning är ett viktigt begrepp som ingår i barns relationsarbete. Marianne Dahl (2011) skriver att allianser och alliansbildning är en stor del av relationsarbete. Enligt Dahl (2011) innebär begreppet allians att barn söker sig till varandra under en viss tid. Hon menar att allianser består utav barn som arbetar med att värna och skydda den från övriga som betraktas obehöriga att äga tillträde till alliansen. Dahl (2011) skriver också att alliansmedlemmarna har en instinkt att försvara alliansen vilket medför en oavsiktlig exkludering.

Lärare i fritidshem planerar och genomför sin undervisning utifrån ett fritidspedagogiskt förhållningssätt. Holmberg och Kane (2020) skriver att lek som verktyg möjliggör för pedagoger att planera och genomföra undervisningen enligt styrdokument eller organisatoriska riktlinjer. De skriver vidare att barnens fria val kan medföra potentiella problem (Holmberg & Kane, 2020). Lärare i fritidshem har ett uppdrag att ge eleverna möjlighet att öva på sina förmågor att utveckla och pröva idéer, lösa problem, kommunicera med språkliga uttrycksformer, skapa och uttrycka sig genom olika uttrycksformer med mera. Barnens fria val kan innebära att de inte väljer den planerade aktiviteten utan bara egeninitierad lek enligt Holmberg och Kane (2020) och detta kan i sin tur bli besvärligt i relation till lärarens uppdrag.

Kane (2013) skriver i sitt kapitel att lek är lustfyllt, har inga mål annat än lek, spontan och frivillig. Hon skriver vidare att fritidslärare måste förhålla sig didaktiskt till lek. Utifrån de didaktiska riktlinjer och styrdokumentet blir det en utmaning för fritidslärare att planera

undervisningen. Kane (2013) föreslår att fritidslärare kan handskas med den här utmaningen genom att ge elever rätt förutsättningar för lek i fritidshemmet. Dessa förutsättningar kan vara både fysiska och relationella. Fritidsläraren i sådana fall behöver välja sitt ställningstagande som befrämjar vad/hur barn leker (Kane, 2013).

Kane (2011) skriver i sitt kapitel, *“Den livsviktiga leken”*, att barn trivs bäst när de själva får bestämma vilka de ska leka med. Enligt Kane (2011) vill barn även bestämma om vad och vem de ska leka med. Hon menar också att lärare i fritidshem behöver ta leken på allvar och därigenom en ordentlig ställning kring lek. Lek enligt henne är ett fenomen som tar sin utgångspunkt ifrån barns initiativ och medbestämmande men också kan inkludera lekfulla vuxna som barn godkänner för att leka med.

1.2 Problemdiskussion

Øksnes (2011) hävdar att leken och dess egenvärde varit väsentliga delar inom den pedagogiska sfären. Men denna tradition är i presens “hotad” då leken idag har skiftat fokus till att i stora drag handla om den strukturerade eller organiserade leken vilket är vuxenstyrd (Sundsdal & Øksnes, 2015). Vill vi uppnå “egenvärdet” i leken är det komplicerat om vuxna likt den instrumentella tolkningen av leken har en objektivitet eller en agenda bakom leken vilket elever kan uppleva vid vuxenstyrda lekar. Implikationen av lek som ett “instrumentellt värde” eller i former av styrda lekar har en tendens att hämma eller försvåra barnens frivilliga deltagande. Att eleverna deltar av egen lust och vilja tenderar främja känslan av lekens “egenvärde” och har även positiv inverkan på deras känsla av meningsfull fritid (Øksnes, 2011).

Øksnes (2011) skriver att lek som begrepp inte kan definieras i ett teoretiskt koncept utan lek kan definieras olika beroende på perspektiv. Øksnes (2011) skriver om Sutton och Smiths sju olika retoriker om lek. Enligt Øksnes (2011) föredrar pedagoger och föräldrar att se leken som utveckling. Utifrån den här aspekten betraktas lek som en förberedelse inför vuxenlivet. Enligt Øksnes (2011) är detta synsätt på lek utbrett i västvärldens tänkande.

Øksnes (2011) menar att Sutton-Smith (1997) nämner bland annat att de flesta pedagoger har ett starkt behov av att knyta an leken till något som har med utveckling att göra. Utveckling i denna mening betraktas som något mer än bara glädje och nöjeser utan leken betraktas till stor del utifrån ett funktionalistiskt perspektiv där det väsentliga är vilka fördelar leken kan tillbringa eleverna samt vilket positivt utbyte leken tillbringar. Detta synsätt på lek anses ha kommit från kognitiva och utvecklingspsykologiska studier.

I och med att det psykologiska perspektivet intresserar sig för lärandet genom lek, kan detta perspektiv lätt kopplas samman med olika mål som nämns i läroplanen. Det psykologiska perspektivets intresse för leken består utav frågor som varför barn leker och vilken nytta barnet kan ha utav leken. Med dessa frågor som utgångspunkt vill man koppla samman lärandemål och styra leken till att handla om mer än bara "egeninitierad lek". Detta ses som ett epistemologiskt förhållningssätt, det centrala inom detta är att undersöka vad leken kan bidra med för nytta och vad barnen kan lära sig genom leken. På så vis är inte leken det väsentliga utan det viktiga här är vad leken kan leda till och bidra med för kunskaper och färdigheter.

Det filosofiska perspektivet på lek förstås utifrån begreppsrelationen lek-erfarande-bildning där erfandet syftar till att vara en del av leken själv (Øksnes, 2011). Detta perspektiv kan kopplas samman med den "egeninitierade leken". Egeninitierad lek utgår ifrån barnens perspektiv där de leker för sin egen skull och något sådant är svårt att planera i förväg. På så vis blir leken i sig det väsentliga och inte vad detta kan leda till eller vilka mål som främjas med leken. När barnen leker av egen fri vilja och lust behöver inte mål vara sammanlänkade till leken. Det centrala här är aktiviteten/leken och inte vad detta kan bli.

Utöver dessa positiva egenskaper som den egeninitierade leken främjar har den även en förmåga att främja det lustfyllda lärandet. I leken kan "egenvärdet" utspela sig i form av att eleverna deltar av egen lust men utöver det framhävs även "egenvärdet" vid moment där elever är med och bestämmer och i samråd med övriga elever, skapar och utformar ett spel/lek. I och med att rollerna eleverna tar sig an är olika kan det enligt Lager & Elvstrand (2019) förekomma avvisanden av andra barn. Elever som väljer att inte följa regler riskerar att bli avvisade av de som tagit sig rollen att bestämma.

Wrethander (2017) belyser denna konstellation av avvisanden och inbjudande som en naturlig progression i elevers vardag. Uteslutningen som elever ibland råkar ut för, behöver inte alltid betraktas som något negativt eftersom ett avvisande har förmågan att öppna upp en annan dörr. Elever som utesluts kan antingen söka sig till eller bjudas in av övriga grupperingar av elever och på så vis behöver inte uteslutningen leda till något negativt (Dahl, 2011) (Wrethander, 2017).

Vår studie kommer att undersöka lekens betydelse för lärarna i fritidshem, hur leken används i fritidshemmet och vad lärarna anser är viktigt att barnen lär sig genom lek. Genom att vi

undersöker existerande och relevanta studier om lek och även vår planerade metod i studien, när vi fram till vårt syfte med undersökningen.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna uppsats är att studera lekens betydelse för lärare i fritidshem med utgångspunkt i ovanstående problemformulering. Uppsatsen kommer att bidra till en djupare förståelse för fritidslärares syn på olika lekformer och analysera förmågorna som främjas i leken. För att kunna konkretisera vårt syfte har vi framställt nedanstående frågor.

- Hur talar lärare i fritidshem om skillnader mellan lek och styrda aktiviteter?
- Vilka förmågor som framgår i läroplanen, anser lärare i fritidshemmet utvecklas hos barnen genom olika lekformer i fritidshemmet?
- Vad anser lärare i fritidshem är viktigt att belysa i relation till barns egeninitierade lek?

2 Tidigare forskning

Fritidshem är ett fält som forskarna inte riktigt har visat ett intresse för. Därför har det varit en stor utmaning för oss att hitta relevanta studier gällande aspekterna som framgår i leken ur fritidshemmets kontext. För att generera tillräckligt med material har vi även tagit med forskning som handlar om aspekter som kan relateras till leken, exempelvis maktrelationer, barns identitetsskapande och relationsarbete med mera.

För att kunna hitta relevanta och tillämpliga tidigare forskning till vår uppsats har vi sökt artiklar på Göteborgs Universitetsbibliotek och Google Scholar samt gått igenom referenslistor på gamla uppsatser om lek och pedagogers syn på lek för att få inspiration. Vi kommer nedan att redovisa och skriva om tidigare forskning som vi ansett specifika och relevanta för vår studie.

2.1 Lek, barns perspektiv och pedagogers uppfattning

Schmidt och Slott (2021) kopplar leken till olika diskurser såsom (ut)bildning, utveckling lärande. Enligt författarna har leken olika betydelser i relation till dem tidigare nämnda diskurserna. Lek enligt Schmidt och Slott (2021) är ett fenomen som uppstår mellan barnen och startas upp av barn helt spontant med eget initiativ. Schmidt och Slott (2021) kallar det här fenomenet för barn- eller lekgemenskap vilket innebär att leken är en rättighet och utgår ifrån barns perspektiv och erfarenheter vilket även FN:s barnkonvention nämner i artikel 31 (Unicef Sverige, 2018, s.28). Enligt författarna måste barns initiativförmåga, medbestämmande och fantasi bekräftas samt skyddas. Författarna menar att lek utifrån dem här förmågorna, kan betraktas som utveckling (Schmidt & Slott, 2021).

Schmidt och Slott (2021) kopplar leken även till utveckling i form av barns deltagande. De menar att lek, om endast barn deltar, kan främja barns sociala och personliga utveckling. Bland dem förmågor som främjas av leken räknas exempelvis, språk, kommunikation, sociala kompetenser, nyfikenhet, självkänsla och identitet (Schmidt & Slott, 2021).

Enligt Schmidt och Slotts (2021) lärande-lek diskurs beskrivs leken som ett begrepp, ett speciellt verktyg till lärande. Denna diskurs tar sin utgångspunkt från att de vuxenstyrda och planerade aktiviteter möjliggör så att lärandet i leken eller aktiviteten främjas. Enligt författarna är lek och lärande två begrepp som hänger ihop och stödjer varandra (Schmidt & Slott, 2021).

2.2 Identitetsskapande och lek

Identitetsskapande är ett begrepp som inte går att utesluta vad gäller lek och barns liv. Som begrepp blir identitetsskapande en progress där människor kontinuerligt försöker hitta sitt riktiga jag (Stanko m.fl, 2020). Stanko (m.fl., 2020) menar att individer först och främst, experimenterar sitt idealiska jag vilket innebär individens önskade identitet. De tar vidare diskussionen till att identitetsarbete visar sig i form av identitetslek. Enligt författarna testar barn att konstruera ett möjligt jag som genererar individens ideala jag (Stanko m.fl., 2020).

Ovan har vi nämnt hur lek är brett och vilka effekter den har för barn. Inom lek förekommer roller, där barn får testa olika roller som exempelvis allt från en pappa, en polis till en läkare och lärare. När de väl får testa dessa roller kan barnen känna och lära sig om hur det är att vara ovannämnda rollerna och detta är ett sätt på hur barn kan skapa och utveckla sitt identitetsskapande (Stanko m.fl., 2020).

Ett annat exempel som Nelson och Berg (2006) nämner är att lek har en tendens att skapa en bild och förståelse över vad känslor är och hur barn kan lära sig uttrycka deras känslor genom olika redskap. Nelson och Berg (2006) skriver att barn genom leken använder leksakerna för att komplettera sin fantasi vilket resulterar i att de utan att vara medveten om det, går in i en roll och upplever känslan av att vara någon annan. De benämner hela den här processen som identifikationsprocess vilket innebär att barn även kan känna sig enade med leksakerna. I deras märkvärda exempel leker en flicka med en docka som speglar barnets egna jag. Genom att använda sitt riktiga jag genom dockan startar barnet upp en lek tillsammans med andra och därigenom känner rollspelets inlevelse (Nelson & Berg, 2006).

Ek (2021) menar att skolan har ett problemorienterat synsätt som kan påverka elevernas problemlösningsförmåga på ett negativt sätt. Han menar också att ett arbetssätt där fokus ligger på lösningen istället för problemet leder till en metod där frågorna hamnar på elevernas förmågor, kunskaper och förutsättningar istället för deras brister.

3 Teoretisk Utgångspunkt

3.1 Barndomssociologisk teori

Kampmann (2006) postulerar att majoriteten av forskning som härrör barns delaktighet och relationsskapande utgår ifrån det barndomssociologiska perspektivet. Inom det barndomssociologiska betraktas barnet som en kompetent aktör och inte enbart en blivande medborgare som i futurum kommer betraktas som en kompetent aktör med åsikter värda att lyssnas på. Barndomen ses inte som en förberedelse inför vuxenlivet och inte heller som ett vakuum med behov av utfyllnad från samhälleliga och kulturella inflytanden utan individen anses kompetent nog att delges inflytande och rätten att höras kring områden och dagliga aktiviteter som rör hen själv (Kampmann, 2006). Med ett barndomssociologiskt perspektiv enligt Kampmann (2006) betraktas varje elev som en egen individ med rätt till inflytande över sitt liv. Därav bör vuxna betrakta barn utifrån det perspektiv och ge dem rätt till eget inflytande vilket kräver att deras åsikter och synpunkter vinner gehör hos vuxna (Kampmann, 2006).

Ovan nämnde vi barns rättigheter och möjligheter till delaktighet i lekar och aktiviteter. Alla dessa begrepp kommer ursprungligen från den barndomssociologiska teorin som betraktar barn som sociala aktörer i sin omgivning. Bergnehr (2019) skriver att man bör förstå innebörden av begreppet barns aktörskap om man ska bygga en teori på det. Hon påstår också att barn är underordnade eller har begränsningar i maktordningen i mötet med vuxna. Därför kopplar hon inte barns aktörskap till deras handlingar utan snarare till deras närvaro. Enligt Bergnehr (2019) är aktörskap något som man föds med.

Barndomssociologiska perspektivet ser saker från ett barns perspektiv vilket innebär att barns åsikter är angelägna. Bergnehr (2019) skriver också att barn framställs som aktörer som påverkar och påverkas av andra i relation till maktutövningar. Hon påstår att barn begränsas och/eller ges möjligheter i att handla eller vara (Bergnehr, 2019).

Trondman (2011) menar att barnperspektiv idag i stora drag ackumuleras av vuxna. Barnet influeras till viss del av sin omgivning och kulturella intryck. I och med kombinationen av barns egen vilja, inflytande och influenser från barns verklighet så formas olika barnperspektiv beroende på barnet och situationen (Trondman, 2011). Därav bör vi betrakta barns perspektiv utifrån en pluralistisk vy där varje individ/barn har ett eget perspektiv vilket lärare kan använda till sin fördel då de rymmer insikter värdefulla för pedagoger. Detta perspektiv enligt Trondman (2011), bör vara fritt från vuxenpåverkan då vuxna ofta tenderar göra egna tolkningar av vad

barn menar och vill. Vissa pedagoger influerar även eleverna genom att rikta kursen mot ett bestämt mål i tron på att de besitter högre kunskap eller vet bäst.

Barns perspektiv

Begreppet barns perspektiv har olika definitioner. Begreppet i sin helhet handlar om att hur elever eller barn ser på hur de ser olika saker och försöka få ett perspektiv på hur de tänker (Bergner, 2019). Begreppet syftar till att ta barnens förmågor och känslor på allvar för att sedan kunna utifrån det, utföra ett bra arbete och se till att stimulera och förbättra barnens lärande, hälsa och intresse (Säljö, 2015). Som vi nämnde ovan är den standardiserade tolkningen för begreppet att barnen eller eleverna ska få sin frihet att tala ut, kunna dela sina tankar och åsikter (Bergner, 2019). En annan tolkning är att exempelvis pedagoger ska kunna erbjuda och anpassa undervisning utifrån barnens förmågor, kunskaper och villkor (Säljö, 2015).

3.2 Det situerade perspektivet och praxisgemenskaper

Enligt Lave och Wenger (1991) innebär situerat lärande att lärande förekommer genom sociala sammanhang vilket i detta fall är att eleverna lär sig i en social miljö (Säljö, 2015). De skriver vidare att lärandet förekommer även genom kulturella sammanhang. Inom situerat lärande förekommer funktionella metoder på hur man lär sig något, och det mest effektiva och välfungerande sättet är genom att lägga sig själv i en existerande situation för att få in de kunskaperna och förstå dem.

Säljö (2015) skriver i sin bok hur Jean Lave (1988) beskriver lärandet. Han skriver att i det situerade lärandet lär sig människor genom att delta i det praktiska arbetet (Säljö, 2015). Han menar att i det situerade lärandet kan kunskapsutbytet mellan människor inte beskrivas genom dem kognitiva teorierna. Det situerade lärandet sker mer utifrån ett deltagarperspektiv jämfört med elevperspektivet vilket handlar om att lösa skoluppgifter (Säljö, 2015). Enligt teorin organiseras läroprocesser i diverse lärmiljöer där lärlingarna inhämtar kunskap och färdigheter. Säljö (2015) skriver vidare att *legitimt perifert deltagande* innebär att en lärling inhämtar kunskaper, färdigheter men också attityder och identiteter.

Praxisgemenskap eller "*communities of practice*" är ett begrepp som betraktar lärandet som en handling som sker i sociala lärmiljöer. Enligt Säljö (2015) handlar det om att människor deltar

i en praktik för att kunna se och förstå arbetet. Genom att aktivt delta i görandet lär man sig genom situerad erfarenhet. Verksamhetsförlagda utbildningar kan exempelvis ses som praxisgemenskap där lärarstudenter inhämtar kunskap och erfarenhet genom att delta i undervisningen i praktikplatserna.

Vi ser att lek erbjuder mycket utrymme för praxisgemenskap och situerat lärande i och med att lek är en social arena där barn aktivt behöver delta. Exempelvis kan "tjuv-polis" leken vara ett bra tillfälle för barnen att öva på sina färdigheter gällande polisarbetet. Elever som leker "skola" befinner sig i situationer där de måste agera som lärare, elev, rektor, vårdnadshavare, skolsköterska med mera. Dessa elever som leker skola måste i första hand lära sig vad en lärare, rektor eller skolsköterska arbetar med.

En anledning till varför vi valde att använda oss av praxisgemenskaper och situerat lärande är att enligt teorin är lärande inte begränsat till en viss miljö men att kunskaper finns överallt för att inhämta. Lärandet enligt teorin är både individuellt och kollektivt vilket innebär att individens lärande delvis beror på hens förutsättningar och därför tillåts individen att ha på sig mer tid för att kunna lära sig. (Säljö,2015). Kollektivt lärande innebär att medlemmarna i den praxisgemenskapen har olika roller så som experter och nybörjare. Enligt Säljö (2015) förmedlar experterna sina kunskaper till nybörjare vilket leder praxisgemenskapen framåt. Liknande sammanhang sker dagligen i olika lekar och därför vill vi använda oss det situerade perspektivet som ett teoriramverk för vår uppsatts.

4 Metod och genomförande

4.1 Metodval

Vi valde att göra en empirisk studie med kvalitativ ansats där vi använder oss av individuella intervjuer för vår studie. Denscombe (2000) skriver att intervjuer används för att samla in material som ger mer ingående information för det tänkta forskningsprojektet. Han skriver vidare att strukturerade intervjuer visar många likheter med frågeformulärsmetoder jämfört med semistrukturerade och ostrukturerade intervjuer vilket är anledningen till att vi valde genomföra semistrukturerade intervjuer (Denscombe, 2000).

Enligt Denscombe (2000) används semistrukturerade intervjuer dels för att forskaren ska kunna hålla sig till sina ämnen, dels för att kunna ge intervjupersonen mer utrymme för att hen ska kunna uttrycka sig mer utförligt. Därför bestämde vi att använda oss av semistrukturerade intervjuer vilket innebär att vi kommer ställa några förutbestämda frågor till fritidslärarna. Därigenom kommer vi ha mer spontana följdfrågor beroende på fritidslärarnas svar. Vi har valt att intervjua fritidslärare då det är viktigt för oss att få en djupare förståelse för deras perspektiv på den egeninitierade leken i fritidshemmet samt hur fritidslärarna använder leken i sin undervisning.

Denscombe (2000) menar att frågeformulär av typen postenkäter används när det finns ett behov av standardiserade data från identiska frågor. Han skriver vidare att forskaren inte behöver ha en personlig interaktion *ansikte mot ansikte*. Vårt syfte med denna uppsats att erhålla mer ingående förståelse kring fritidslärarnas uppfattning av lek och därför är det inte relevant att använda frågeformulär. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att intervjupersonen kan betraktas som en deltagare som intervjuaren kan interagera med. Enligt den här modellen har intervjupersonen större kontroll över intervjun vilket ger den en vardagligt-samtal karaktär. Detta är en av anledningarna till varför vi valt intervjuer som metod.

Vi har även funderat på att använda observationer för att kunna förstå vad som egentligen händer i fritidsverksamhet vad gäller lek. Denscombe (2000) skriver att observationer är bra att använda när forskningen är baserad på antaganden. Anledningen till att vi valde bort observationer är att vårt syfte inte är att undersöka det som egentligen sker i leken utan snarare fritidslärarens egna åsikter om det som sker.

Den ålderskategorin som vi fokuserar oss på är barn på fritidshem som går i förskoleklass upp till årskurs 3. Fortsättningsvis använder vi oss av begreppet “lågstadiebarn” istället för “barn på fritidshem som går i förskoleklass upp till årskurs 3” i resten av examensarbetet.

Vi anser att det är väsentligt att kunna omformulera våra frågor om intervjupersonen inte förstår dem. Enligt Denscombe (2000), intervjuer är bra att ha när forskaren behöver utveckla sina idéer och förklara sina synpunkter innan hen ställer sina frågor. På så sätt kan intervjupersonen förstå frågan i sin fulla mening och definiera sina svar utifrån det.

4.2 Urval

Vi har valt att intervjua fem fritidslärare från två olika fritidshem. Det ena fritidshemmet ligger i ett område en bit bort från stan och det andra ligger i ett mer centralt område. Vi har valt att intervjua tre manliga, två kvinnliga lärare i fritidshem.

Skolorna som vi har valt att utföra intervjuerna på skiljer sig mycket från varandra. Den ena skolan ligger mer centralt och den andra ligger någonstans mellan landet och stan. Centralskolan är en f-6 skola och räknas vara stor med tanke på att den har ca 600 elever idag. Elevgrupperna är mycket varierade i relation till socioekonomisk och etnisk bakgrund. Landskolan ligger däremot en bit bort från stad. Landskolan är också en f-6 skola men har betydligt färre elever.

Fyra av intervjupersonerna jobbar på Centralskolan. Anledningen till att vi valde att intervjua så många fritidslärare som jobbar på samma skola är att vi också ville skapa en uppfattning om deras perspektiv på lek skiljer sig från varandra trots liknande förutsättningar.

4.3 Genomförande

Vi valde att kontakta fritidslärarna via mejl för att ha det skriftligt. Vi har även träffat dem och presenterat vår studie långt innan intervjuerna. Intervjupersonerna har blivit tilldelade samtyckesblanketter och informerade både skriftligt och muntligt. Vi såg till att intervjupersonerna kände sig trygga och bekväma under intervjuerna genom att få dem välja tidpunkt och plats. Exempelvis valde intervjupersonen P att bli intervjuad på skolbiblioteket medan Intervjupersonen R valde konferensrummet. En annan intervjuperson ville träffas på skoltid och hade ordnat så att hen kunde komma bort ett tag eftersom hen inte ville ha några

tidsbegränsningar. Vi har ställt både allmänna och mer specifika frågor. Vi ställde även följdfrågor för att kunna kontrollera giltigheten på vissa svar.

Vi inledde intervjuerna med en liten presentation som Kvale och Brinkmann (2014) kallar för orientering. Orientering enligt Kvale och Brinkmann (2014) är en inledning till intervjun där intervjuaren presenterar syftet med intervjun, påminner om bandspelaren samt frågar om intervjupersonen har några frågor. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att intervjupersoner kan känna en viss spänning eller oro efter en intervju eftersom de har varit öppna om känslomässiga ämnen. Efter intervjuerna förklarade vi för intervjupersonerna hur vi skulle använda materialet samt om de hade velat läsa vår slutliga uppsats.

Vi har även observerat hur de svarar på intervjufrågorna utan att sätta några värderingar för att kunna kontrollera giltigheten på svaren. Efter varje intervju har vi ägnat oss tio- femton minuter för att kunna reflektera över vad vi har tagit till oss under intervjun samt hur vi gick tillväga och vilka intryck vi fick ifrån intervjupersonerna (Kvale & Brinkmann, 2014).

4.4 Databearbetning och analysmetod

Kvale och Brinkmann (2014) skriver att kodning eller kategorisering är de vanligaste analysformer för intervjuer. Denna metod utgår ifrån att koda eller kategorisera transkriberingarna för att få överblick på textmaterialet. Kodning är en metod där man sammanväver ett eller flera begrepp till texten för att kunna identifiera en del av texten medan kategorisering möjliggör att skapa förutsättningar för kvantifiering. (Kvale & Brinkman, 2014).

Efter att ha gått igenom alla transkriberingar och ljudfiler har vi insett att textmaterialet vi har fått fram innehöll några nyckelord men även att intervjupersonerna tog upp aspekterna i en varierad ordning. Ett nyckelord som intervjupersonerna pratade om i början av intervjun och fortsatte sedan i andra delar av intervjun vilket skulle kunna orsaka en förvirring hos oss. Därför kodade vi textmaterialet i form av kommentarer i kommentarsfältet och varje nyckelord hade en egen färg i texten. Detta gjordes för att kunna gå tillbaka till textmaterialet och lyssna om för att få djupare uppfattning. I ett senare skede kategoriserade vi textmaterialet för att kunna hitta svar på våra forskningsfrågor.

Vi använde datateknik för transkribering av intervjuerna för att spara tid. Vi gick även igenom transkriberingarna några gånger för att kunna läsa om det som har sagts under intervjuerna samt skapa ännu djupare förståelse.

4.5 Reliabilitet och Validitet

Kvale och Brinkmann (2014) menar att reliabilitet lutar sig mot forskningsresultatets tillförlitlighet och konsistens. Det avgör om resultatet även gäller i andra tidpunkter samt om det kan användas av andra forskare. Kvale och Brinkmann (2014) menar också att reliabilitet hos en kvalitativ studie som har intervjumetoder handlar om hur intervjupersonerna ändrar sina svar under en intervju eller hur svaren kan variera för olika intervjuare. För att öka reliabiliteten formulerade vi våra frågor på olika sätt i samma intervju och på så sätt fick vi fram intervjupersonernas faktiska åsikter. Vi har valt att inte avslöja våra frågor i förväg eftersom det skulle kunna vara riskabelt att intervjupersonerna håller sig till någon slags manus under intervjun. På så sätt fick vi fram deras spontana tankar kring respektive aspekter i relation till lek. (Kvale & Brinkman, 2014).

Vi har valt att ställa så många frågor som möjligt som följdes av följdfrågor för att få olika variationer på svar och en stor mängd av information som Stukát (2005) också menar.

Vi har kodat och kategoriserat intervjumaterialet i olika delar för att kunna få fram bästa resultatet. Vi använde olika nyckelord för att kunna begripliggöra textsegmenten. Nyckelord som referens bidrog till en mer omfattande och djupare analys samt ökade validiteten i vår undersökning som Kvale och Brinkmann (2014) menar. Kvale och Brinkmann (2014) menar att validitet hos intervjuer handlar om tillförlitligheten hos intervjuer. Vi har även varit kritiska mot vår analys genom att gå tillbaka till intervjuerna och lyssna på den del vi inhämtat analysen ifrån.

4.6 Etiska Krav

Innan man genomför sin metod, vilket i detta fall är intervjuer som vi har planerat att utföra med fem olika fritidslärare, finns det fyra forskningskrav som vi undersökare måste se till att följa. Dessa forskningskrav är följande: Informationskravet, Samtyckeskravet, konfidentialitet kravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Vi har innan intervjubesöken delgivit berörda lärare information om undersökningens upplägg och planerade tillvägagångssätt genom muntligt samtal och e-post. Utöver detta delgavs de även information kring undersökningens syfte. För att uppnå samtliga krav har vi via mejl skickat ut ett formulär med uppsåt att informera om att deltagandet sker på egen vilja. På så sätt uppfyller vi informationskravet enligt Vetenskapsrådet (2002).

Samtyckeskravet är ämnad till att ge deltagarna rätten att besluta över eget deltagande i undersökningen. I och med det behöver vi inhämta tillåtelse av lärarna för att deltagandet ska ske på ett korrekt vis.

Detta har vi gjort genom en samtyckesblankett där aktörerna nås av informationen att undersökningen är frivillig och att de med omedelbar verkan kan hejda sitt deltagande genom att proklamera det. Vetenskapsrådet (2002) nämner även att deltagarna avgör själva om deras bidrag får offentliggöras och därav har vi även ställt frågan om de medger oss rätten att publicera vårt insamlade data.

Vi har även meddelat deltagarna om att deras eventuella svar kommer förvaras på ett säkert sätt bortom tillgång för obehöriga. Vi har via telefonsamtal och mejl försäkrat oss om att de är införstådda i hur vi tänkt förvara vårt insamlade data. Vid intervjun kommer vi använda oss av mobiltelefonen för inspelning. Därefter kommer ljudfilen överföras till datorn för att sedan raderas från mobilen.

När filen väl överförs till datorn kommer den behöva förflyttas en sista gång till en USB sticka som sedan förvaras på en säker plats. Ljudfilen kommer på så vis inte kunna nyttjas av någon obehörig utöver detta har vi även försäkrat deltagarna om att allt insamlat material råder under nyttjandekravet. Med det menas att enda gången insamlad material får vidarebefordras är när en annan forskare ålägger sig samma bemötande av deltagarna (Vetenskapsrådet, 2002).

5 Resultat

Efter att ha analyserat vårt insamlade material från intervjuerna har vi kommit fram till att lek inte är ett entydigt begrepp utan förekommer i många olika former. Men trots detta så bibehåller de intervjuade fritidslärarna ungefär samma tolkning av begreppet och dess innebörd. Samtliga fritidslärare svarade med att leken ska vara spontan och av egen vilja vilket stämmer med Schmidt och Slotts (2021) beskrivning av lek. Författarna menar att lek är ett fenomen som barn sysselsätter sig med, startas upp av barn helt spontant med eget initiativ. (Schmidt & Slott, 2021). De intervjuade fritidslärarna anser att leken ska vara glädjefylld och rolig så att det ska vara inbjudande för barn precis som Kane (2013) menar.

Förmågor som utvecklas mest i leken enligt de intervjuade lärarna är förmågan att hantera konflikter, att skapa goda relationer, problemlösningsförmåga och kreativitetsförmåga. Dessa förmågor diskuteras nedan.

Analysen av intervjumaterialet påvisar att det finns två viktiga aspekter som lärare i fritidshem tar hänsyn till i sina planeringar. Dessa aspekter är maktrelationer och identitetsskapande. De menar även att maktrelationer och identitetsskapande gör sig mer synliga i den egeninitierade leken. Analys av maktrelationer och identitetsskapande diskuteras i rubrik 4.7 och 4.8.

5.1 Lek ska vara fri

Analysen av insamlat material visar att de intervjuade lärarna har en liknande syn på lek. Med detta menar vi att lärare i fritidshem är överens om att lek inte är något som kan planeras i förhand. Inte heller dolda lärandemål behöver existera i leken. För att leken ska vara fri ska den vara initierad av eleverna med deras engagemang och lust som drivkraft. Intervjupersonen P:

“Lek är någonting lustfyllt. Lek är någonting som får barn, men också vuxna att varande i nuet, att fångas av ett intresse. Lek är att lära sig med lusten som drivkraft.”

Kane (2011) menar att lek är ett fenomen med utgångspunkt i barns initiativ och medbestämmande. Detta stämmer med de intervjuade lärares tolkning av begreppet lek.

Utifrån det barndomssociologiska perspektivet som är en teoretisk utgångspunkt i vår uppsats, är barn kompetenta aktörer i sina handlingar. Detta aktörskap beskrivs av Kampmann (2006) där elever är individer som bör ha inflytande. Vårt insamlade material visar att fritidslärare anser barns egeninitierade lek som en helt fri arena där barn har inflytande i sina handlingar utan att någon annan, i dem flesta fall vuxna, blandar sig i. De intervjuade fritidslärarna tycker att barn ska ha alla möjliga förutsättningar för att kunna starta upp leken och vara helt fria i sina handlingar (Bergnehr, 2019). De menar att det kan dyka upp problem, konflikter, maktobalans som vuxna kan betrakta som problematiska. De menar också att barn ska ges tid och utrymme för att kunna bestämma samt agera själva vilket påverkar deras utveckling och detta beskrivs av Schmidt och Slotts (2021) forskning där de anknyter leken till utveckling.

Även erbjudande av valmöjligheter till aktiviteter är inget som de berörda lärarna anses gå under termen "egeninitierad lek" för att leken ska anses vara fri på riktigt ska det inte begränsas med olika val. Då de olika aktiviteterna som erbjuds begränsar den egeninitierade leken. Med detta menar de att leken är helt fri men om läraren samtidigt instruerar barnen om att gå ut och leka fritt så har leken i någon mån redan begränsats.

"Eftersom vi lagt upp det som att det måste lekas ute så kan detta inte ses som fritt"

Lärarna lyfter en hel del positiva aspekter som den egeninitierade leken tillbringar och vissa av aspekterna är återkommande i samtliga intervjuer. Bland dessa positiva återkommande aspekter lyfts bland annat att elever ges mer utrymme till att få handla fritt vilket innebär att elevernas personligheter framhävs på ett mer naturligt och tydligt vis. Då den egeninitierade leken inte styrs eller påverkas av lärarna blir det även tydligt vid observationer vilka elever som är mer bekväma i sig själv och vågar ta plats och synas. Intervjuperson F:

"Och de vill alltid ha den ledarrollen. Det finns några som inte vågar med de här eller de får inte. De har idéer, men kanske de inte vågar inte lägga fram sina idéer eller om de gör det ändå. De blir inte hörda på något sätt"

Vid intervju med R nämner hen bland annat att den egeninitierade leken är ett väldigt bra verktyg för att skapa nya och upprätthålla relationer eftersom eleverna kan välja utefter aktivitet och inte utefter vilka elever som deltar. Med detta menas att om vi tar eleverna till idrottshallen för fritidsgymna och samtliga i fritidsavdelningen är med kan det lätt bli så att vissa elever väljer att göra det deras vänner gör eftersom deras vänner är med. Vid den egeninitierade leken är det lättare att välja något man själv vill ägna sig åt om det uppstår olika egeninitierade lekar vid rasten eller liknande kan eleverna lättare välja de som intresserar de och inte utgå ifrån om deras vänner är med eller inte. Intervjupersonen R berättar om två olika aktiviteter:

“De blir förvånade såklart första gången. De var inte förberedda och med några grupper gick det bra, men sen med några grupper gick det inte bra. Sen fortsatte vi ändå, även om vi gjorde det 2–3 gånger och vi såg att det fanns motstånd. Vi tänkte nej, den här blir inte bra. Det blir bara något obligatoriskt och de gillar inte det. Men sen när vi gick till gymnasalen och vi hade olika stationer där och olika grupper. Det funkade väldigt bra så själva aktiviteten var så rolig och på en gång blev det en helt annan stämning. Alltså själva aktiviteten är också viktig.”

Intervjupersonen K tar det ytterliga ett steg, och påstår att om eleven kommer till läraren för att hen inte får vara med i en egeninitierad lek som redan är igång ska läraren inte under några omständigheter försöka slussa in eleven i leken. För att på så vis slippa avbryta och behöva förklara vad de leker eller vad leken går ut på. Är det egeninitierad lek så ska det också vara fritt och då ska lärare inte avbryta för att inkludera någon mer. Intervjupersonen K berättar med egna ord:

“Fantastiska tanken att alla ska få vara med. Och den är väl jättegod och ibland så känner jag som om jag själv då styr en lek. Då ska alla få vara med och då är det ju en träning på någonting, ett litet lärande eller lektioner vad man kallar det för. Men får de själva välja så ska de också faktiskt få välja bort en kompis och det låter hemskt men åtminstone om de har påbörjat en lek. Och så är det plötsligt ett barn då som inte var med från början och som står på sig så att jag ska vara med för alla får vara med och går

till fröken och säga att fröken jag får inte vara med och fröken tar barnet. Du går in och säger att Kalle ska vara med. Det tycker inte jag är OK. Därför att dom här barnen har redan börjat leken. Då ska de få leka färdigt. Och så får man förklara då för Kalle att nästa gång kan du få vara med.”

De intervjuade lärarna är samtliga inne på att leken ska vara fri. Lärarna nämner bland annat att lek inte är något som vare sig behöver planeras eller styras upp. Alla har vi en uppfattning om vad lek är, ofta så påverkas leken av lärare eller vuxna när de gärna vill modifiera eller integrera olika moment såsom läromoment eller liknande i leken. Det som avgör om en lek är fri eller inte, är eleverna eller barnen. Intervjupersonen K, nämner även att egeninitierad lek inte är något som ska tidsbegränsas.

Serdar: “Ja, men hur menar du, att vi till exempel har ett så tigt schema så att de inte kan uppnå till det bästa lärandet i leken?”

Intervju med K: “Ja för sen börjar man att leka och så kommer ju de egentligen aldrig fram då till att ha lekt färdigt och då det här vad man nu nog lärt sig när man leker kommer vi inte riktigt dit”

Även vid frågan om när leken är mest lärorik och gynnsam blir svaret “när de har lekt färdigt”. Hon menar på att elever i dagens skola inte riktigt får avsluta leken som de vill utan med ett hektiskt schema som de flesta skolor har särskilt på fritids hinner aldrig leken avslutas på ett korrekt vis. Utan de har exempelvis en rast som varar i 30 minuter innan det antingen ringer in eller så ropar läraren in de och där avslutas leken oavsett om den är fri eller styrd. (Sätta in punkter)

Vid intervjun med intervjupersonen E hamnar vi i samma spår dock med en liten annorlunda tolkning.

“vi är inne, de leker vi måste avbryta den. Sen går vi ut då kanske det bildas en ny egeninitierad lek där, sen går vi in osv”

Även intervjupersonen E är inne på att leken ofta avbryts av oss lärare för olika anledningar. Men att förlyftningarna genererar olika "egeninitierade lekar". När vi är på skolgården kanske en del elever drar igång en lek som pågår under ett tag som vi sedan behöver avbryta för att vi ska in. Då har vi oavsett om vi vill det eller ej precis avslutat deras egeninitierade lek för att förflytta oss. Detta kan i sin tur leda till att det skapas en ny egeninitierad lek i den nya miljön.

Intervjuperson P nämner bland annat att det leks fritt ute sedan kommer vi och meddelar att vi måste in och väl inne så kanske eleverna drar igång en ny egeninitierad lek eller eventuellt fortsätter på samma lek som pågick. Förflyttningar och avbrott innebär inte alltid att den egeninitierade leken är över utan den förflyttas och startas om på nytt och detta sker vid flertalet tillfällen under vistelsen i fritidshemmet. Det är inget annat än barns subjektiva upplevelser som avgör vad som egentligen klassas som egeninitierad lek om vi ska utgå ifrån barns perspektiv.

Detta är något som de flesta lärarna berör på ett eller annat vis. Det blir i och med det svårt att kunna erbjuda en arena i skolmiljö där den egeninitierade leken får blomstra och ta över, just för att vi har en del ramar att förhålla oss till som lärare. Ramar som tyvärr ibland hindrar eller sätter käppar i hjulet för den egeninitierade leken. Att få leka fritt utan några som helst inflytanden från vuxna går inte alltid att efterlikna i praktiken. Lärare K nämner det hela och avslutar sin mening med att säga:

"I Sverige har vi fått mycket kritik för att vi försöker styra leken och stoppa in lite lärandemål här och var"

5.2 Målstyrda vuxeninitierade aktiviteter och egeninitierad lek

Fritidshem och lek är som en symbios. Det finns många olika typer av lekar och aktiviteter som äger rum under fritidshemmets verksamhet. Lek är inte ett entydigt begrepp och innehåller många olika komponenter. Utifrån analysen av insamlat material framkommer det att de intervjuade lärare klassar egeninitierad lek som något som styrs och organiseras av barnen. Medan den styrda leken klassas som något som initieras och organiseras av vuxna. Med styrd lek menar vi målstyrda vuxeninitierade aktiviteter. Bägge typer av lek/aktiviteter har givetvis

sina möjligheter och begränsningar och det är tänkt att vi ska belysa dessa delar i nästkommande stycken.

5.2.1 Vuxeninitierad aktivitet istället för styrd lek

Det framgår i våra intervjuer att samtliga fritidslärare är överens om att den styrda aktiviteten har ett mål och syfte och allra mest sina begränsningar. Kanske kan målet vara att vi vill att eleverna lär sig något specifikt i leken eller att få elever som inte leker med varandra att hamna i samma lag etc. Med sådana bakomliggande tankar passar den vuxeninitierade aktiviteten något bättre då lärare kan justera och modifiera aktiviteten så att den innehåller lärandemål eller att aktiviteten struktureras. På så vis kan läraren möjliggöra att alla leker med alla. Läraren kan lättare arbeta med det de upplever att elevgruppen behöver utveckla eller förbättra. Deltagaren P nämner:

“Nä... jag tycker att det behöver finnas både och däremot så kan jag tycka att i den största mån att erbjuda en styrd lek, att man inte tvingar fram det men där är vi inne på ett annat perspektiv att vi har dels en läroplan att följa men också att vi ska utgå ifrån elevernas intressen och behov vilket ibland blir en paradox men jag tycker att man... det är viktigt att kunna erbjuda olika lekar”

Lärarna nämner att de även kan vara med i leken för att lättare hålla koll eller starta igång en lek men några fåtal elever i hopp om att väcka ett intresse hos andra elever. Detta fungerar väldigt bra, då läraren är nära till hands kan hen lättare slussa in barn som uppvisar leksignaler eller hjälpa de elever som inte riktigt vågar vara med utan lärarens närvaro. Läraren kan även se till så att eleverna byter partner i leken detta för att få så många som möjligt att leka med varandra. Intervjupersonen P påstår:

“Det kan vara ett exempel att man tar en sådan grej som att vi har pokemon samlingar. Då är det många elever som intresserar pokemon som kommer dit och leker med de. Och behöver inte rimligtvis vara barn som annars leker med varandra men de är intresserade av pokemon och det här skapar nya relationer. Asså man kan ju försöka erbjuda saker, asså olika typer av praktiker som elever tycker är roligt för att bredda samspelet och eleverna lär sig liksom samspelar med andra elever de vanligtvis inte gör men de har ett gemensamt intresse för dem och därför blir det utveckling där”

5.2.2 Egeninitierad lek

De intervjuade lärarna är inne på att leken ska vara fri och att den egeninitierade leken även ska vara fri från vuxen påverkan. I en sådan miljö måste man tillgodose barnens behov genom att erbjuda olika miljöer för att den egeninitierade leken ska kunna blomstra. Vid den egeninitierade leken intar lärarna en passagerarroll och observerar perifert. På så vis nämner de att de lättare kan identifiera vilka elever som uppvisar olika typer av svårigheter. De nämner att de bland annat upptäcker elever som är "lek svaga" och uppvisar sociala svårigheter. Även de "lek starka" och de som uppvisar en god social förmåga framhävs och blir visuellt för lärarna. De "lekstarka" och de eleverna med god social förmåga kan lätt överrösta de som är mindre utvecklade inom området. Deltagaren P talar:

“du måste kunna öppna upp och göra den egna leken tillgänglig och att det finns många olika miljöer, verktyg och redskap för att den egna egeninitierade leken ska kunna blomstra. Vi behöver också ha den styrda leken för att kunna hjälpa de mer leksvaga eleverna. Men också för att implementera våra värden och förmågor som vi ska ändå sträva efter på fritidshemmet”

Detta kan i sin tur ses utifrån olika perspektiv. Lärare K nämner att under den egeninitierade leken ska inte läraren vare sig behöva synas eller ta en för stor roll. Om detta innebär att den mer socialt utvecklade eleven tar allt för stor plats så får det vara så om det ska anses vara helt fritt. K är även inne på att hen vid flertalet tillfällen under sin långa karriär inom skola observerat hur en del lärare kallar en lek för egeninitierad lek, men lägger sig exempelvis i leken om det kommer en som ber om att få vara med. Hen anser inte att det är vår uppgift vid det tillfället att använda vår befogenhet att slussa in eleven i leken särskilt om eleverna som redan är igång med leken inte vill ha med en extra person.

5.3 Lek och förmågan att hantera konflikter

Efter att ha analyserat intervjuarna insåg vi att det är väldigt vanligt att konflikter uppstår i barns lek i fritidshemmet. Samtliga fritidslärare påstod att de hjälper barnen att hantera konflikter

genom att samtala med dem. De intervjuade fritidslärarna tycker också att det är oerhört viktigt att observera och fånga barnen i den pågående konflikten.

S: "... det jag menar är, använder du leken som ett pedagogiskt verktyg till alltså det här med förebyggande arbete?"

Intervjupersonen P: "Absolut leken kan ju vara ett sätt att lära sig att förhålla sig till andra barn. Och ju bättre du blir på att kommunicera och förhålla dig till andra, ju bättre blir du ju på att förebygga konflikter eller alltså konflikter kommer ju alltid att uppstå så att jag brukar inte liksom säga att vi förebygger konflikter utan vi lär barn att hantera det"

Svaret på frågan visar tydligt att fritidsläraren kopplar förebyggande arbete till konflikthantering. Analysen av insamlat material visar också att fritidslärare kopplar konflikthanteringen till olika aspekter samt behandlar allt som händer i sin helhet. Intervjupersonen P:s svar visar även att kommunikationsförmågan hos barn spelar en central roll i barns konflikthantering. Hen tycker att språkutveckling leder till bättre kommunikation vilket gynnar barns förmåga att hantera konflikter.

Ett vanligt fenomen som dök upp i analysen av insamlat material är att fritidslärare väntar ett tag för att spänningen/känslorna ska landa på en rimlig nivå. Samtliga fritidslärare som vi intervjuade berättade att det är viktigt att kunna föra ett samtal med elever som har haft konflikt individuellt eller på gruppnivå dels för att det är svårt att samtala med barnen i höga affekter men också det är lättare för barnen att förstå att de själva också kan ha fel.

Intervjupersonen R: "Och när den eleven som på något sätt inte får bestämma observerar vi lite. Hur länge tar det för eleven för att säga stopp? Därför att vi inte ska ingripa den här eleven måste säga stopp själv och måste ta och lägga gränser själv så när eleven kommer till oss då sitter vi och pratar alla tillsammans. Och vi går igenom det vi pratar alltid eller jag i alla fall. Jag ska inte säga vi, men jag vet också att mina

kollegor pratar med alla tillsammans och detta gör vi också. När det gäller konflikt, när det kommer ett en fråga, då sitter vi och pratar tillsammans sen så klart”.

Intervjupersonen R förklarar hur maktrelationer leder till konflikter samt hur de hanterar det i arbetslaget. Hens svar är ett tydligt bevis på att fritidslärare kan koppla maktrelationer, beslutprocesser, förmågan av att sätta egna gränser till konflikthantering. Intervjupersonen R tycker att konflikter ingår i barns liv och då ska de kunna hantera det själva. Samtliga fritidslärare tycker att konflikter uppstår hela tiden i barns egeninitierade lek vilket främjar barns utveckling. Intervjupersonen K påstår att konflikter inte farliga. Hen menar att konflikter är en del av utvecklingen vilket borde finnas.

Fritidslärare betraktar konflikterna som en möjlighet till utveckling. Intervjupersonen K säger att pedagoger kan implementera lite spänning i det som barnen leker med avsikt.

“Sen kan man ju ibland faktiskt då skapa konflikter själv för att man vill. Alltså, man kan just det här med lego och lite så där om de älskar att bygga med lego och det är alltid någon legobit som är mer värdefull än någon annan? Då kan man naturligtvis köpa in 25 sådana legobitar, så blir det inget bråk. Eller så gör man så att man ser till att det finns mindre legobitar än vad det var. Just för att det ska bli den här spänningen då, va? Hur ska de lösa det här nu? Jaha? Och så får man ... kan man ju hjälpa dem om de behöver det att du hade den igår då blir det din tur i morgon eller hur kan ni komma på någon egen lösning, vad ska ni göra nu?”

Intervjupersonen K skapar en konflikt för att sedan vägleda barnen till en lösning genom att interagera med dem. Intervjumaterialet ger oss en uppfattning av hur fritidslärare organiserar miljön och materialet kring egeninitierad lek så att konflikter kan uppstå. Dessa konflikter hanteras sedan utifrån ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna implementera förmågan av att lösa problem.

5.4 Lek och problemlösningsförmåga

Problem är ett annat vanligt förekommande aspekt i studiens insamlade material. Samtliga fritidslärare vi intervjuade nämner problemlösning i olika avsnitt, bland annat konflikter, styrda och egeninitierade lekar, beslutprocesser i leken och så vidare.

“En viktig egenskap tycker jag är att hitta, att kunna hitta lösningar, problemlösning. Det här... livet handlar om det. Att där vi är? Det, i olika situationer vi upplever är problem. Att hitta en lösning, hur gör jag nu? För mig, det är en livsegenskap. Är du bra på att ta bra beslut då livet går framåt och i livet vi, varje dag. Vi tar stora, små beslut och ett beslut kommer att prägla våran framtid och man måste kunna också se konsekvenser på de här beslut som man får, så. En viktig egenskap är att hitta lösningar”

När vi ställer frågan om förmågor som främjas mest i leken svarar fritidsläraren R med att problemlösning är en viktig egenskap som utvecklas mest. R utvecklar sitt svar med att dramalekar kan bidra till ökad förståelse för problematiken och därigenom öppnar vägen till lösningen. Hens exempel var unik att en elev som inte hade välutvecklade sociala förmågor kunde komma på imponerande lösningar i dramalekar när leken kommer till en punkt där progressionen i leken inte längre fortlöper.

När vi frågade om skillnaderna mellan den fria och styrda leken svarade Intervjupersonen F med att förmågan av problemlösning utvecklas mer i den styrda leken eftersom den styrda leken har vissa ramar. Ramar i den styrda leken för med sig problem då elever behöver eftersöka en lösning så att leken går framåt.

Enligt intervjupersonen F kan begränsningar föra med sig problem som måste lösas så att leken fortsätter. Hen kopplar det till kreativitet men påstår också att kreativitet kan visa sig i form av problemlösning i den styrda leken.

Samtliga fritidslärare berättade också att situationer där det uppstår problem är vanliga men inte farliga. De förklarar att eleverna kan behöva hjälp med att lösa problem men måste sträva efter att hitta en lösning själva. Intervjupersonen R berättade hur hen går tillväga och nämnde att barn behöver ges utrymme för att förstå problemet och hantera det. När de märker att det inte

går att hantera / lösa problemet så pratar hen med elever och då väljer hen att vara i en lugnare miljö.

“Vi pratar, samtal, samtal och samtal, det är det. Väldigt viktigt. Och vi pratar om det i en lugn miljö, alltså praktiska detaljer. Vi går alltid till en liten ... vi går till ... grupprummet har vi, eller om grupprummet är upptaget kan vi gå till omklädningsrum som vi har mitt emot fritids också väldigt nära och vi sitter där alla inblandade och vi pratar väldigt lugnt om det som har hänt och vad är det då som har hänt. Och såklart hur vi kan göra så att det inte blir nästa gång ... samma problematik. eller vad är det som är själva problemet? Varför har de blivit så?”

Ek (2021) menar att skolans problemorienterade arbetssätt som förstärker problemområden kan vara ett hinder för barn för att hitta lösningar men det kan övervinnas genom att utveckla elevernas starka sidor. Våra intervjuade lärare använder fantasin och kreativitet som en metod för att utveckla problemlösningsförmågan hos barn. Det innebär att lärare uppfattar leken som en möjlighet till att utveckla fantasi och kreativitet med syftet att främja problemlösningsförmågan.

Då problem och oenighet är vanligt förekommande inom fritidshemmets verksamhet är det särskilt viktigt att vi som lärare ger eleverna rätt förutsättningar för att handskas med detta på ett demokratiskt vis. Enligt våra intervjuade lärare kan detta ske genom att de exempelvis skapar ett problem i leken. Ett problem som eleverna sedan ska försöka lösa på egen hand. Läraren hjälper givetvis till om problemet visar sig vara för svårt för dem att hantera, men i den mån det går ska eleverna försöka lösa problemet på egen hand. Ek (2021) menar också att lärarens förhållningssätt där de har fokus på lösningen istället för att implementera samt utveckla nya förmågor hos eleven, bidrar till ökad trygghet.

5.5 Lek och kreativitetsförmåga

Samtliga intervjuade lärare gick in i kreativitet mer eller mindre och hävdade att en av förmågor som mest främjas i leken var kreativitet. Intervjupersonen R berättade hur barn i fritidshemmet har ändrat rollerna i familjeleken och bytte ut föräldrarna till robotar istället. Hen förklarade hur

hen observerade och samtalade med eleverna om varför de bytte ut föräldrarollerna med robotar. Hen förklarar vidare hur elever utvecklar den här roliga idén genom att börja bestämma över sina föräldrar/robotar. Hens exempel leder till en ny familjekonstellation hos barnen vilket också innebär att eleverna leker, i leken, med sina låtsassyskon helt fritt utan att någon förälder bestämmer över dem.

Intervjupersonen R utgår ifrån leken och beskriver också barns perspektiv på sina föräldrar. Hen får en uppfattning av barns perspektiv på föräldrarollen i framtiden genom att studera deras fantasi och kreativitet.

“De vill inte ha föräldrar att passa dem. De hade robotar som skulle bara fixa mat, det var det de behövde. Någon vuxen i familjen för att fixa mat? Ingen annan skulle bestämma. De skulle göra precis som de ville”

Lärarna var överens om att den egeninitierade leken var spontan och egeninitierad med utgångspunkt i barnens fantasi. Det visar sig i form av att problemlösning används när elever använder sin fantasi och kreativitet för att lösa problem som dyker upp i leken så att leken fortlöper. Intervjupersonen R påstod att barn använder sin fantasi och kreativitet när leken får stopp och dessa två förmågor ingår i leken och används som redskap av barnen för att exempelvis lösa problem.

Intervjupersonen E berättade att den styrda leken riktar sig mot ett mål som hen väljer utifrån läroplanen och det ska mynna ut i den egeninitierade leken. Hen förklarar att den styrda aktiviteten kan leda till ökad kreativitet men är tveksam att hen skulle kunna kalla det för egeninitierad lek eftersom hen själv hade implementerat idén hos barnen.

“Medan när jag planerar styrda aktiviteter, då blir det mer att jag ... så här ... Nu vill jag rikta in mig på de här sakerna, liksom. Och det styr ... kan ju vara liksom att det är ... planen är att det ska mynna ut i en egeninitierad lek fast det är liksom, det blir ju inte riktigt fritt eftersom jag ändå har styrt in dem på något. Så att det blir ju en liten ... Det blir lite dubbelt där liksom”

De intervjuade fritidslärarna tycker mer eller mindre likadant att den styrda leken aktiverar barnens fantasi men å andra sidan är begränsade på ett sätt som kan missgynnar deras förmåga att komma med idéer. Intervjupersonen K förklarar det med hjälp av ett exempel som hen senare knyter an med fritidsverksamhetens organisation nu och då.

“Men det är ju ändå jag som har satt ramarna för vad de får välja. Skulle jag fråga, å andra sidan så här så vet de ingenting annat som man kan välja, om jag sagt det. Så de kanske inte kan komma på egna saker heller, men om man bara frågar om vad skulle ni vilja leka och då skulle säga ja, vi skulle vilja leka ... mmm ... hårfrisörska. Så jobbade man ju förr. Då sa de det vid hårfrisörska, då gick man ju med sin lilla handkassa och köpte lite hårstyling grejer på vägen hem från jobbet så man hade den nästa dag. Alltså, då serverar man deras lek va? Idag är det inte så! Åh hårfrisörska, va kul? Ja, jag gör beställningen om 2 månader och varorna kommer om 5 månader och när varorna kommit så det är ingen som vill leka det!”

Intervjupersonen K menar att begränsade resurser och fritidsverksamhetens organisation förhindrar barnen att använda kreativiteten i sina lekar. Hen fortsätter med att fantasin leder till kreativitet om man erbjuder dem det förutsättningar som krävs. I ett annat exempel när vi pratade om jämställdhet berättade hen om exempelvis att utklädningsmaterial är viktigt då elever kan komma in i rollen enklare och testa vara någon annan. Barnen använder sin fantasi för att sätta sig in i rollen och därigenom föreställa sig hur det skulle kännas att vara någon annan.

Intervjupersonen F säger ungefär samma sak att elever som behöver vara kreativt använder fantasin mer i den egeninitierade leken medan den styrda leken och dess ramar gör att problemlösning syns mer.

En utav förmågorna som främjas mest i leken enligt vårt resultat är att pröva olika identiteter och kreativitet. Lek enligt de intervjuade lärare innehar fler fördelar som exempelvis att utveckla sitt skapande och fantasi. När de väl leker med olika leksaker eller går in i olika roller får eleverna en chans att kunna använda sin fantasi och kreativitet genom att testa olika saker

med leksakerna (Nelson & Berg, 2006). Detta bidrar till att de fångar upp olika idéer vilket leder till att använda leksaken som något annat än det leksaken ämnat för. Genom att använda sin fantasi och kreativitet kan eleverna lära sig att kunna lösa olika problem som leken för med sig och kan dessutom ta till sig kunskaper på hur de kan utveckla deras identiteter (Strandberg, 2006), (Nelson & Berg, 2006).

5.6 Lek och förmågan att skapa och upprätthålla goda relationer: inneslutning, uteslutning och alliansbildning

Lek och relationsarbete går hand i hand och kompletterar varandra genom att eleverna leker med varandra vilket är underhållande och det bildas en relation som kan leda till vänskap och lära sig vad det innebär. Intervjupersonen P nämner i intervjuerna vilken roll leken har i relationsarbete:

“Central roll. En väldigt central roll för att det är i leken som eleverna lär känna varandra. De möts i något luftfyllt och utan att de kanske inte tänker på det så samspelar de och skapar relationer. De är inte alltid medvetna om att de skapar relationer, det de är medvetna om är att de har kul och någon annan tycker det är kul. Och då skapar man en relation med varandra. Men det sällan de tycker att “jag är intresserad av den här människan, jag vill lära känna den” Det inte riktigt så de tänker utan de tänker snarare det här är kul och det här tyckte också den personen var roligt. Där skapas en relation”

För att undvika konflikter mellan eleverna inom leken och för att inte påverka elevernas relation på ett negativt sätt ska det finnas jämvikt mellan dessa två begreppen. Om eleverna bara leker med varandra utan att tänka på sina relationer med andra elever kan det uppkomma konflikter mellan dem och anledningen kan exempelvis vara att de stör varandra utan att veta var gränsen är och vad man tycker om och inte tycker om. Intervjupersonen R berättar att eleverna ges utrymme i leken så att de själva kan sätta sina egna gränser och kan säga stopp:

“Hur länge tar för den eleven för att säga stopp därför att vi inte ska ingripa den här eleven måste säga stopp själv och måste ta och lägga gränser”

Om det är precis tvärtom, alltså att eleverna bara tänker på sina relationer med andra elever, kan det leda till att det blir tråkigt och ointressant att vara med varandra. Det kan även leda till att elevernas förmåga av att skapa, minskas och då blir det ingen nytta i den miljö eleverna befinner sig i. Därför är det viktigt att tänka på leken men också på relationen. Hur kan då eleverna hitta den balansen och vad kan lärarna göra för att kunna hjälpa dem? Intervjuperson P:

“Jag gick lite in i de här utmaningarna. Jag kan tänka att vi ska vara närvarande, jag brukar använda ordet härvarande. Vi ska inte bara vara närvarande, vi ska vara här i det liksom. Men de utmaningarna är ju alltid den här avvägningen som man behöver göra i gentemot det man ser... dels se vad som faktiskt händer men också prata med eleverna och lyssna på vad det är de faktiskt gör. Det är en del. sedan är det ju också det här med maktbalansen. Att jag kan tänka att shit den här personen låter ju och hörs hela tiden. Och det känns verkligen som den personen bara liksom bestämmer över huvudet”

Vidare nämner en av lärarna att hen och kollegorna försöker vara där för eleverna hjälper till att leka och hitta på annat roligt tillsammans. Det nämns även att lärarna i skolan arbetar konstant med olika frågor med eleverna som exempelvis *vad en bra vän är? vad respekt är? och hur en vänskap håller?* Eleverna får därefter praktisera, lära sig och försöka förstå vad som egentligen menas med dessa frågor och varför de är viktiga.

Wrethander (2015) nämner att uteslutning inte behöver vara något negativt eller dåligt. Detta överensstämmer med det som intervjupersonen F tar upp i intervjun. Ett exempel som läraren tog upp var att, om det finns en elev som inte har ett intresse för det som majoriteten av gruppen gör, kan eleven röra sig vidare och hitta andra elever som har liknade intresse och bilda en inneslutning med dem istället. Wrethander (2015) menar att alliansbildning ska bildas utifrån gemensamma intressen och inte tillhörigheten. Ointresset för det som majoriteten gör bidrar i sin tur till att barn som blir uteslutna upptäcker nya gemensamma intressen med andra elever som även de blivit uteslutna.

5.7 En viktig aspekt som framgår i leken, maktrelationer

Maktrelationer i sin begreppsliga mening går inte att undvika i barns liv. Det framkommer även i deras lekar. Därför har vi valt att analysera hur lärare talar om maktrelationer som uppstår i lek. Maktrelationer inom lek kan förändra leken ifrån att eleverna ska ha det roligt och vara fria i leken till att någon i leken vill kunna bestämma och ta kontroll över leken. Dessa situationer är vanligt och uppkommer flertalet gånger exempelvis vid skolans lekplats, fotbollsplan med mera.

Konsekvenserna som dyker upp i leken i relation till makt, kan resultera i att elever påverkas negativt. När man väl har makt och kontrollen över till exempel hur leken ska regleras och styras kan det resultera att andra elevers självsäkerhet och deras värde minskas eftersom deras rätt och åsikter inte vinner gehör hos resterande elever som bestämmer. Vissa elever hoppar även av leken då lusten avtar i och med att deras synpunkter inte når fram. Det innebär en negativ påverkan i lekmiljöer eftersom styrandet och övertygandet som uppkommer bland elever kan bli standardiserade vilket resulterar i att eleverna undviker att befinna i denna miljö.

Intervjupersonerna visade sig även ha positiva inställningar till maktrelationer i lek. En av pedagogerna berättar nedan:

“En del tycker också att det är roligt eller de liksom trivs i den mer förfölja efter positionen eller följande, liksom att de trivs att det är någon annan som styr och att de kanske kan komma med lite förslag och så kanske det blir”

Intervjupersonen P berättar i intervjun att maktrelationer finns i leken och inte går att undvika. Enligt deltagaren P har maktrelationer både negativa och positiva effekter.

Enligt intervjupersonen P, när någon har fått makten och lett en lyckad lek där alla elever har det roligt och är nöjda utan att någon har klagat blir det en positiv effekt av maktrelationer. Den negativa effekten som kan förekomma enligt P är att det kan gå överstyr och leda till stora konflikter när exempelvis en elev bestämmer allt och säger till andra deltagare vad som gäller och inte gäller, då behöver pedagogen gå in och justera det:

“som sagt, det går inte undvika för maktrelationer finns överallt och även i lek. Där är det också viktigt tycker jag att man är en observatör där man kan se så där: vilka får makten och vilka (rättar sig direkt) hur hanterar dem den makten. Missbrukar de makten eller använder de den till för att skapa leken och bära leken framåt”

Intervjupersonen F beskriver att eleverna bör lära sig om demokrati och värdena i tidiga åldrar för att kunna få en förståelse och lära sig vad det innebär. Hen beskriver att det är många elever som kommer fram och berättar att de vill kunna bestämma och styra leken på sitt sätt men att det blir problematiskt eftersom det är många elever som vill bestämma. Lösningarna till dessa konflikter är att lära sig att turas om och kunna respektera varandras åsikter och ställa upp för varandra:

“Ja, det tycker jag det är att det allra viktigaste är just det här med det demokratiska förhållningssättet fram om vi bara säger i en utopi, så om alla elever skulle behärska det här. Då skulle man, och då kan man vara okej med att inte alltid bestämma och man kan vara OK med att inte alltid följa det. Att det sociala samspelet flyter på, på det sättet, så jag tycker att det demokratiska förhållningssättet är det viktigaste”

Maktrelationer enligt intervjupersonerna är något som inte går att undvika för barn i sina lekar. Det allra vanligaste sättet som maktrelationer visar sig i lekar enligt fritidslärare är att bestämma över leken. Intervjupersonen P beskriver det som maktobalans och menar att det kan ha både positiva och negativa effekter hos barn. Dessa positiva och negativa effekter visar likhet med Foucaults tankar kring maktutövning där han menar att makt är effekter av det som sker mellan människor (Sando, 2015).

Hur barn löser problemen som dyker upp efter att maktrelationer kommer in i bilden är komplicerade i och med att det visar sig i olika former. Om vi utgår ifrån samma beskrivning som intervjupersonen P, alltså att maktrelationer kan ha både positiva och negativa effekter, så kan vi även sammankoppla det till Sandos (2015) forskning om maktutövningar där exempelvis

elever bestämmer om en liten del av leken och ger andra elever inflytande genom att låta dem bestämma över andra delar.

5.8 En viktig aspekt som framgår i leken, identitetsskapande

Samtliga intervjupersoner hävdar att lek är glädjefylld och rolig för eleverna men även ett sätt att kunna lära sig olika kunskaper i livet. Identitetsskapande förekommer i leken på många olika sätt och här får eleverna utforska olika roller och karaktärer men framför allt kunna skapa och försöka bilda sin identitet.

Elever genom lek, får en möjlighet att kunna utforska och lära sig om olika roller samt identiteter. Intervjupersonen P svarar:

“Vi har ju på våra fritidsavdelningar ett antal olika leklådor som har olika praxis. Det är läkarlådan, frisörlådan, affärlådan, restauranglådan, vi har massagelådan till exempel”

Här får eleverna olika verktyg för att kunna utforska, lära sig och kunna testa in i olika karaktärer. När de väl leker med varandra i dessa olika roller och karaktärer, bildas nya relationer och ett socialt samspel mellan eleverna. Detta kan vara en lärdom för eleverna och en tankeställare för dem genom att ifrågasätta sig själva om vad nya relationer och samspel innebär och hur viktigt det är för eleverna att kunna ständigt utveckla sin identitet. Intervjupersonen K kopplar detta även till de förutsättningar som fritidshemmet levererar eleverna:

“Det är också alltså utrymmet är så litet. Jag önskar att man hade mer utklädningskläder. Därför går då det är ju lättare att gå in i en annan roll. Om man klär ut sig, då kan ju en kille kan klä ut sig till flicka och testa hur det är visuellt ja då spelar man ju en roll man går in i”

Intervjupersonen R berättar mycket om att starta upp en lek för att elever ska utveckla sin problemlösningsförmåga. Enligt deltagaren R kan sådana lekar bidra till att utveckla barnens sociala förmågor som resulterar i att relationer bildas. Genom dessa lekar lär sig eleverna att anpassa sig i situationer som förekommer i den styrda leken samt att gå in i nya roller. I dessa roller kan de utforska vad det är för typ av roller och lära sig om dem.

Vidare nämner deltagaren R att eleverna inte får tillräckligt utrymme i leken eftersom de inte får bestämma i leken och därigenom att de inte duger för att leka med. Hen nämner även att elevernas självförtroende försvagas genom leken och det kan se ut på olika sätt om exempelvis leken är för svår, när det blir konflikter i leken samt genom att andra elever får makten att reglera leken på sina sätt.

Intervjupersonen K i intervjun nämner att skolan är en social arena för barnen och talar vidare om att identitetsskapande är en del av det humanitära fenomenet. Hen nämner att det är viktigt att erbjuda eleverna kunskaper om regler, alltså om vad som är rätt och fel och hur man bör vara som en genuin medmänniska. Hen nämner vidare att:

“Där tycker jag oftast att det är eleverna som behöver öva mer på sociala samspel eller de som inte är mycket med varandra eller inte är lika flytande med det eller så att de tenderar att hamna i situationen, att det alltid blir samma kompisar”

Intervjupersonen K nämner hur viktigt det sociala samspelet är och vilka fördelar den erbjuder till eleverna som exempelvis att skapa en relation, lära sig att samarbeta och socialisera sig.

En negativ egenskap som vi tror kan förekomma inom lek och identitetsskapande är att maktordningen kan leda till att elever med stor makt inte respekterar andra elevers kön samt deras identitetsgenskaper, exempelvis etnicitet. Detta kan vara väldigt jobbigt för elever och det kan slå väldigt hårt på dem utifrån ett normkritiskt perspektiv. Men för att kunna lösa problemet, ska barnen leka med varandra för att kunna förstå, lära sig att respektera och acceptera andra elevers identiteter. Nelson och Berg (2006) skriver att lek har en tendens att skapa en bild och förståelse över hur barn uttrycker sina känslor genom olika redskap. Genom att använda lek och diverse leksaker upplever barn olika känslor samt identiteter vilket

möjliggör för barnen att skapa förståelse för andras olikheter (Nelson & Berg, 2006).

6 Diskussion

Metoderna som används utav de berörda lärarna visar uppenbarliga likheter med varandra utifrån insamlat material. I detta avsnitt är det tänkt att vi ska diskutera vårt resultat utifrån uppsatsens bakgrund samt våra teoretiska utgångspunkter vilket är det barndomssociologiska perspektivet och det situerade lärandet. Genom att diskutera resultatet med dessa utgångspunkter i fokus ska vi försöka besvara våra forskningsfrågor och även analysera fritidslärares uppfattning av lek och dess betydelse.

Efter att ha analyserat intervjuerna har vi även märkt att lärare lägger stor vikt på barns aktörskap. Som intervjupersonen K nämner behöver barn använda sin fantasi och kunna komma på förslag på egna lekar istället för att pedagoger ska leda dem till möjliga val av lekar som att bygga med lego, leka i dockhuset och så vidare. Hennes argument om att erbjuda olika leklådor med mera begränsar barns fantasi och därigenom utveckla sin kreativitet vilket även stämmer med Øksnes (2011) argument där hon menar att dagens lek är hotad på grund av strukturer samt ramar som vuxna initierar. Fantasi och kreativitet är två av de förmågor som framgår i läroplanen som lärare anser utvecklas i leken. Utifrån den här punkten besvaras forskningsfrågan som handlar om förmågorna som utvecklas mest i leken.

Kappmann (2006) menar på att barn ska ses som kompetenta aktörer särskilt inom deras egen verksamhet. Och vem vet mer om varför barn leker än barnen själva. Barnen måste betraktas som kompetenta aktörer i och kring lekens betydelse. När lärare tar sig friheten att styra leken eller påverka den genom att exempelvis implementera olika moment för att integrera den med förmågor som barnen ska utveckla har vi på så vis tagit ifrån dem rollen som en kompetent aktör med rätten till inflytande. Att implementera olika moment i leken med fokus på lärande ska inte behöva ske på deras bekostnad av egeninitierad lek, utan detta menar vi går att åstadkomma under andra former av lek.

För att den styrda leken ska flyta på och engagera eleverna samt väcka deras intresse nämner de intervjuade lärarna att man kan utgå ifrån något som majoriteten av elevgruppen har visat intresse för. Genom att använda sig av något som eleverna intresserar sig för hoppas de använda lusten som drivkraft vilket är en bidragande faktor till barnens lärande. De lärandemål som eventuellt finns med i leken försöker de hålla dolda för att det hela ska betraktas som lustfyllt (Sutton-Smith, 1997).

Øksnes (2011) menar på att de tidigare väsentliga delar som haft fokus på lekens egenvärde idag är hotad då ett paradigmskifte i nuläget äger rum där leken ska generera nånting konkret i form av ett instrumentellt värde. Leken ska på så vis utmynna i något som eleverna exempelvis ska lära sig eller ta till sig under leken. Detta uppmärksammas och belyses även i våra intervjuer där vi bland annat får höra att vi i dagens Sverige fått motta mycket kritik just för denna tolkning av barns lek vilket även intervjuperson K berör. ”Sverige har ju fått kritik för att vi inte låter leken vara fri utan att vi försöker att smyga in lite lärande i leken. Då är det ju faktiskt inte fri” (intervjuperson K).

Då de flesta lekforskare idag enligt Øksnes (2011) förbehåller sig ett perspektiv likt lärarnas objektiva tolkning av lek är det inte leken som blir det väsentliga. Utan fokus ligger på hur leken kan användas som ett pedagogiskt verktyg eller utmynna i någon form av lärande. Av tidigare nämnda anledningar är det av stor vikt att inte förbise det motsatta synsättet där barnen leker för att leka och inget mer än så behöver vara kopplat till leken. Detta synsätt kan liknas vid teori ett av Sutton-Smith (1997) sju teorier. Där teori ett betraktar leken som en livskraft som övervinner de vardagliga bekymmer som människan kan uppleva såsom tristessen och elända.

I resultatet av studien framkommer att lärare har en gemensam syn på lek vilket är att leken ska vara rolig. Sutton-Smith (1997) menar på att leken kan få oss att må bra fast än saker och ting i livet inte går som förväntat. Samtliga intervjuade lärare delar Sutton-Smith (1997) tankar och påstår att leken framförallt ska vara rolig. Fritidslärarna hävdar att lek ska startas upp och drivas av barn vilket ökar glädjen och lusten i leken och detta stämmer i sin tur med Sutton-Smiths (1997) perspektiv.

Fritidslärarna påstod att i leken ska barn våga mer genom att exempelvis bryta normer och testa gränser. Även om dessa gränsbrytande lekar är riktade mot auktoritära lärare ska det tillåtas så länge det är lek. Vid leken ska eleverna ges utrymme att få vara fria även om det innebär att lekarna ter sig lite vilda och kaotiska (Sutton-Smith, 1997).

Även Øksnes (2011) belyser en lekform där kriterier är identiska till det tidigare nämnda stycket. Den karnevaliska leken kan enligt Øksnes (2011) utöver att vara kroppslig i form av att klättra på träd, våga hoppa från höjder samt vara kaotisk och näst intill groteskt vilda. Hen nämner inga groteskt vilda lekar eller ger inga direkta exempel men för oss läsare blir ordvalet rätt tydligt att barnen ska få leka fritt utan några som helst begränsningar. Såvida det inte innebär

fara för eleverna genom att en elev exempelvis utsätts för våld. Även här preciseras poängen genom att det utvecklas och förklaras vidare, om elever leker våldsamma lekar är det något som ska tillåtas inom den karnevaliska leken så länge det är en våldsam lek dvs att det låtsas slåss gränsen går när det inte längre är en våldsam lek utan våld utövas. Intervjupersonen P:s svar om krigslekar samt intervjupersonen K:s svar om när leken främjar lärandet mest förtydligar för oss att lärarna tänker parallellt med Øksnes (2011) om att leken ska fortlöpa och inte ha några begränsningar.

Att lärarna är närvarande och iakttagande uppenbarar sig tydligt i intervjuerna. Samtliga lärare beskriver ett förhållningssätt där de inte blandar sig i det barnen gör i lekarna utan observerar för att kunna hjälpa dem senare om det behövs. Säljö (2015) tar upp att situerat lärande sker utifrån att eleven deltar i leken och inte i det elevperspektivet, alltså att lösa skoluppgifter. Vidare tar Säljö (2015) upp att lek har en bra egenskap att kunna erbjuda eleverna det situerade lärandet genom att eleverna går in i olika roller och känner till hur de olika rollerna fungerar. Lärarna intar ett förhållningssätt som utgår ifrån att vara förebilder till elever då de menar att deras förhållningssätt påverkar barnens agerande vilket kan förknippas med barndomssociologisk teori där det menas att barns aktörskap påverkas av deras omgivning och kulturella aspekter (Kampmann, 2006; Bergnehr, 2019).

Enligt Säljö (2015) utgår det situerade perspektivet ifrån kunskap som inhämtas genom att öva i praktiken. Lärarna som vi intervjuade var överens om att leken utspelar sig i olika miljöer med hjälp av rätt redskap och det gynnar deras lärande. Lärarnas perspektiv kan kopplas till praxisgemenskaper där individer har möjlighet att öva i praktiken. Därför tycker exempelvis intervjupersonen P att leklådor är bra material att erbjuda för att barn ska få testa olika roller och öva på dem kunskaper och förmågor som framgår i leken. Denna tanke stämmer även med Kanes (2013) tankar kring att eleverna ges rätt förutsättningar både fysiskt och relationellt för att ge den egeninitierade leken mer utrymme.

En väsentlig punkt som lärarna tog upp i intervjuerna var den ekonomiska delen av verksamheten. Samtliga lärare var övertygade att fritidsverksamheten borde leverera rätt förutsättningar för barninitierade lekar vilket möjliggörs med ekonomiska resurser. Å andra sidan berättade de också att pedagoger borde använda sina resurser i enlighet med skolans budget och miljöfrågor vilket gynnar den hållbara utvecklingen. Detta är en viktig aspekt i relation till en ekonomisk hållbar utveckling.

I studiens resultat framgår det också att barn använder sin fantasi och skapar egna leksaker. Detta bidrar till en hållbar utveckling i relation till miljön.

Sammanfattning

Med denna studie har vi analyserat fritidslärares uppfattning av lek ur fritidshemmets kontext. Mycket av uppfattningarna kring leken och dess betydelse sett ur ett lärarperspektiv hamnar på elevernas fria val. Barnens fria val för med sig både utmaningar och möjligheter för pedagoger. Vid momenten där utmaningar uppkommer i leken är de intervjuade lärarna eniga om att det gäller att ta tillfället i akt och reda ut uppståndelserna för att progressionen ska fortlöpa.

Den egeninitierade leken har vi lyft en del i denna uppsats och det framkommer explicit att denna form av lek är elevernas. Den är fri att på eget bevåg organiseras av eleverna. I analysen framhävs otvivelaktigt att egeninitierad lek enbart är fri så länge den upplevs fri av aktörerna. Med detta menas att även om lärare har dolda mål i leken är det i slutändan barnens egna upplevelser som avgör vad som anses vara egeninitierad lek eller inte. Därav går det inte att kategorisera olika egeninitierade lekar utifrån ett lärarperspektiv. I och med att barnen är expert inom detta fält är det i slutändan barns egna upplevelser som avgör ifall leken klassas som fri eller inte.

Det som framkommer i vår uppsats är att lärarna ser leken som något som ska observeras, studeras och analyseras eftersom det bland annat är i leken eventuella utmaningar och möjligheter framkommer.

Pedagogiska implikationer

Denna studie analyserar betydelsen av lek för lärare i fritidshemmet. Studien bidrar till en djupare förståelse för fritidslärares uppfattning av lek. Studiens resultat påvisade två aspekter som framkommer i leken utifrån ett lärarperspektiv vilket är användbart för pedagoger i sina fritidspedagogiska planeringar.

Studios resultat lyfter även upp förmågor som mest främjas i leken. Dessa förmågor är problemlösning, kreativitet, förmågan att hantera konflikter och skapa goda relationer. Med tanke på fritidslärares uppdrag att planera undervisningen för att främja utvecklingen av dessa förmågor är det väsentligt att ha studiens resultat i åtanke.

Enligt studiens resultat är fritidslärares uppfattning av lek direkt kopplad till det fritidspedagogiska fältet. Med denna utgångspunkt i fokus kan vi även utveckla idén att denna studie bidrar till fritidslärares val av förhållningssätt.

Förslag på vidare forskning

Denna studie analyserar fritidslärares uppfattning av lek, aspekterna som uppkommer i leken samt förmågor som mest utvecklas i leken. Uppsatsen analyserar inte hur normer och regler behandlas i barninitierade lekar. Detta kan vara ett bra forskningsämne med tanke på att läroplanen (Lgr22, 2022) förpliktat fritidsläraren att planera undervisningen i fritidshemmet utifrån hur regler och normer behandlas i elevernas lekar.

Styrda aktiviteter är en väsentlig del av den fritidspedagogiska verksamheten. Vi har med denna studie analyserat vilka förmågor som mest utvecklas i barninitierade lekar vilket uppkommer helt spontant. Det hade varit spännande att analysera förmågor som främjas genom styrda aktiviteter i en vidare forskning.

Studiens resultat påvisar också att maktrelationer förekommer i barns lekar väldigt ofta. Därför analyseras maktrelationers effekter. Studien saknar resultat om vilka typer av begreppet makt framkommer i leken samt hur maktfördelningen sker i elevernas vardag. Vi skulle föreslå vidare forskning som analyserar olika maktformer samt hur maktrelationer sker i elevinitierade lekar.

7 Referenslista

Bergnehr, D. (2019). Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap – en begreppsdiskussion. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 5.
<https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1373>

Dahl, M. (2011). *Barns Sociala Liv På Fritidshemmet En Studie Om Praktikgemenskaper Och Alliansbildning I Egenstyrda Aktiviteter*; (2011, 2011) [Licentiatuppsats] Göteborgs Universitet

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken*. Studentlitteratur AB

Fraser, N. (2009). "Foucault Om Moderne Makt." *Agora (Oslo, Norway)* 27.2-3 (2009): 269-89. <https://www-idunn-no.ezproxy.ub.gu.se/doi/epdf/10.18261/ISSN1500-1571-2009-02-03-12>

Fritidshemmet ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del. (2022). Skolverket.
<https://www.skolverket.se/download/18.64ce3790183ff475a64157c/1670332349490/pdf10568.pdf>

Hakvoort, I., (2015) Skolans uppdrag och konflikthantering i I. Hakvoort, B. Friberg (red), *Konflikthantering i professionell lärarskap* (19-52). Gleerups

Ek, H. (2021). Lärarens Lösningfokuserade Strategier I Arbetet Med Elever Som Utmanar. *Social-medicinsk Tidskrift volym* (2), 303-15. <https://artikelsok-ip-btj-se.ezproxy.ub.gu.se/article/3041031>

Kampmann, J. (2006). Barndomssociologi - fra marginaliseret provokatør til mainstream leverandør. *Dansk Sociologi*, 14(2), 79-93.
<https://rauli.cbs.dk/index.php/danksociologi/article/view/362>

Kane, E. (2011) Den livsviktiga leken. I A. Pihlgren (red.), *Fritidshemmet*. Studentlitteratur AB

Kane, E., & Holmberg, L. (2020). Den tacksamma leken : Legitimering av fritidshemsverksamhet genom utbildningspolitik och forskning. *PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE*, 25(2-3), 92-113. <https://artikelsok-ip-btj-se.ezproxy.ub.gu.se/article/3035111>

Kvale, S. & Brinkmann, S.(2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Tredje [reviderade] upplagan ed.). Studentlitteratur AB

Lago, L., & Elvstrand, H. (2019). Jag har oftast ingen att leka med”: Social exkludering på fritidshem. *Nordic Studies in Education*, 39(2), 104-120. https://www-idunn-no.ezproxy.ub.gu.se/doi/10.18261/issn.1891-5949-2019-02-03?fbclid=IwAR0IvLXnEVHjbCZVqxDeNo6REp5IwVu9NUTLI1wRzs1Q_HPZrgbWed_X3dQ

Läroplanen för grundskola, förskoleklassen och fritidshem. (2022). Skolverket <https://www.skolverket.se/publikationer?id=9718>

Nelson, A., & Berg, L. (2006). Identitet och genus i lek med dockor och figurer i förskolan. *Nordic Studies in Education*, 26(2), 124-138. <https://www-idunn-no.ezproxy.ub.gu.se/doi/10.18261/ISSN1891-5949-2006-02-02>

Sando, S. (2017). Makt- og kjønnspektiver knyttet til bruk av IKT i barnehagen. *Prismet*, (1), 5-18. <https://journals.uio.no/prismet/article/view/4671/4113>

Schmidt, C., & Slott, M. (2021). Leg som læring, udvikling og dannelse – En policy-antropologisk undersøgelse af legens betydning i dansk dagtilbuds-policy. *BARN - Forskning Om Barn Og Barndom I Norden*, 39(2-3), BARN - Forskning om barn og barndom i Norden, 2021, Vol.39 (2-3).

SFS 2010:800. Skollag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Stanko, T., Dahm, P., Lahneman, B., & Richter, J. (2022). Navigating an Identity Playground: Using sociomateriality to build a theory of identity play. *Organization Studies*, 43(1), 81-103. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.ub.gu.se/doi/full/10.1177/0170840620944542>

Strandberg, L (2006). *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. Nordstedts Akademiska Förlag

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2. uppl. ed.). Studentlitteratur AB.

Sundsdal E., Øksnes, M. (2015). Till försvar för barns spontana lek. *Nordisk tidskrift för pedagogik och kritik*, Vol. (1 - 2015), 1–11. <http://dx.doi.org/10.17585/ntpk.v1.89>

Sutton-Smith, B. (1997). *The ambiguity of play*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. Hämtad från: <https://web-p-ebscohost-com.ezproxy.ub.gu.se/ehost/detail/detail?vid=0&sid=5e583641-d25f-4847-9af6-b9d85ef945ca%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=nlebk&AN=281905>

Säljö, R. (2022). *Lärande: En introduktion till perspektiv och metaforer* (Andra upplagan ed.). Gleerups

Trondman, M. (2011). Snälla fröknar: Om barns perspektiv på barnperspektiv. I Tallberg Broman, I. (red.), *Skola och barndom: Normering, demokratisering, individualisering. (Första upplagan, s. 67–80)*. Gleerups

Unicef Sverige (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. https://unicef-porthos-production.s3.eu-west-1.amazonaws.com/slutversion_unicef-bk-booklet_2018.pdf

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Wrethander Bliding, M. (2017). *Inneslutning och uteslutning: Barns relationsarbete i skolan* (Andra upplagan ed.). Studentlitteratur AB

Øksnes, M. (2011). *Lekens flertydighet: Om barns lek i en institutionaliserad barndom* (1. uppl. ed.). Liber

8 Bilagor

8.1 Bilaga-1: Samtyckesblankett

SAMTYCKESBLANKETT

Formuläret ska upprättas i två exemplar och forskningspersonen behåller ett av dem.

Det finns lite olika versioner av ovanstående. Ibland ser man exempelvis skrivningar om att man medger att intervjuerna spelas in.

Samtycke till deltagande i studien om "lekens betydelse för lärare i fritidshem"

Medgivande

Jag bekräftar härmed att jag har tagit del av skriftlig och muntlig information om studien och accepterar att delta. Jag har fått möjligheten att ställa frågor om studien.

Jag har fått information om att de uppgifter som samlas in om mig kommer att behandlas konfidentiellt, på ett sådant sätt att min identitet inte kommer att avslöjas för obehöriga.

Jag är medveten om att min medverkan är helt frivillig och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.

Ort och datum _____

Förnamn och efternamn _____

Adress _____

Telefonnummer _____

Namnsteckning _____

8.2 Bilaga-2: Informationsblankett

Hej kära lärare i fritidshem!

Vi är två studenter som heter Serdar Uygun och Ramzi Jawhar. Vi har äntligen börjat med vårt examensarbete och söker intervjupersoner till vår undersökning. Vår undersökning kommer handla om lekens betydelse för lärare i fritidshem. Syftet med vår undersökning är att analysera fritidslärares uppfattning av lek. Studien kommer vara en empirisk undersökning vilket innebär att vi behöver intervjua lärare i fritidshem.

Vi har planerat att intervjua fem lärare i fritidshem. Alla dessa lärare kommer att vara konfidentiella för att kunna upprätthålla anonymiteten i enlighet med Vetenskapsrådets konfidentialitetskrav. Vi kommer spela in intervjuerna för att kunna säkerställa att ha med allt som sägs under intervjun. Intervjupersoner får när som helst avbryta eller hoppa över en särskild fråga om denne inte vill svara på. Intervjumaterialet som vi skaffar skall finnas lagrade i våra datorer men inga namn kommer att framgå någonstans. Intervjumaterialet kommer endast att användas av oss och inte överförs till någon annan.

Det är helt frivilligt att delta i undersökningen även efter att ni skriver på samtyckesblanketten.

Tack på förhand!

Serdar Uygun, Ramzi Jawhar

Tveka inte att mejla om ni har ytterligare frågor:

Serdar: gusuygse@student.gu.se

Ramzi: gusjawhra@student.gu.se

8.3 Intervjufrågor

Planering av intervjun

Begrepp som frågorna ska behandla: Lek, lärdomar, inneslutning/uteslutning, aktörskap & roller, förhållningssätt, fritidshemmets kontext, pedagogiskt verktyg, konflikter, problemlösning, identitetsskapande, normer, fantasi, förmågor, kommunikation, utelek & inne lek, fri & styrd lek

Skriv gärna någon/några meningar som leder till frågorna nedan.

Vilka skillnader märker ni i barns förmåga till

Vad är lek för dig?

1. *Almänna frågor om lek (förmågor, fantasi, utelek kontra inne lek, egeninitierad lek kontra styrd lek) (ca 5 frågor) Dessa 5 frågor ska avgöra vilken kategori av frågor vi ska fokusera på. (Ramzi)*

1. Vad märker ni för skillnader i val av lek vad gäller exempelvis kön, ålder, inne och ute, styrd och fri?

Finns det en bra och dålig lek?

Vid ja:

3. Vad kännetecknar en bra lek?

4. Vad kännetecknar en dålig lek?

Vid nej:

Kan ni förklara hur ni resonerar då?

5. *Det brukar finnas grupperingar mellan barnen. Tycker du att barn brukar leka med samma kompisar både inne och ute? (situerat lärande praxisgemenskaper kan tas upp)*

vid nej

5.a) Vad kan det bero på?

6. En ganska stor andel fritidslärare tycker att lek förlorar sin mening i den styrda aktiviteten. Skulle du kunna berätta om dina åsikter kring styrd lek

vid ja

5.b) Hur skulle du argumentera att de väljer att leka med samma kompisar både inne och ute trots att gemensamma intressen inte alltid matchar?

2. Situerat lärande och Praxisgemenskaper (10–12 frågor) (Serdar)

1. Låt oss prata om situerat lärande. Enligt Lave är kunskap inget som flyger och kommer in i människans hjärna. Det innebär att människan lär sig genom att öva i praktiken. Därför vill jag fråga om dina tankar om barns lek där de har möjlighet att pröva i praktiken? (rollekar)
2. Vilka förutsättningar kan du erbjuda din barngrupp för att de ska kunna komma igång med verklighetsbaserade lekar? (rollekar)
3. Vilka skillnader finns det mellan fri och styrd lek vad gäller förmågor exempelvis kommunikation, kreativitet med mera som nämns i läroplanen?
4. När tycker du att leken främjar lärandet mest, i förhållande till förmågor och kunskaper som nämns i läroplanen?
5. Hur skapar du praxisgemenskaper i din verksamhet om vi utgår ifrån att lek främjar lärandet i praxisgemenskaper?

3. Barndomssociologi (Aktörskap, delaktighet, barns perspektiv) (10–12 frågor) (Ramzi)

1. Vad är egeninitierad lek?
2. Vad anser ni är skillnaderna i vuxen och barninitierade lekar?
3. Hur erbjuder vi en sådan miljö som verkar inbjudande för barns egeninitierade lek?
4. Vilken roll har leken i barns relationsarbete? Och alliansbildning?
5. Märker ni några skillnader i barns delaktighet i styrd och egeninitierad lek?

4. Normer & Identitetsskapande (Genusperspektiv) (10–12 frågor)

1. Vad gör du i din undervisning när det gäller normkritik. (i relation till barnens egeninitierade lek?)
2. Hur kan lek bidra till barns identitetsskapande?
3. Vilka svårigheter framkommer i leken, utifrån ett genusperspektiv?
4. Hur använder du leken för att erbjuda eleverna möjlighet att förstå samt ge eleverna en syn på vad könsroller är?
5. Vad är din metod till att få in både identitetsskapande och genus i leken? Exempel?
6. Tycker du att lek är en bra metod för att ge eleverna en chans till att uttrycka sig om sina könsidentiteter?
7. Vad och hur gör du genom lek för att föra in jämställdhet i lekmiljöer?

5. Maktrelationer

1. Det går inte alltid att undvika maktkamper i barns liv. Det sker ofta i barns lek också. Hur skulle du resonera dina tankar kring maktkamper i lek?
2. Hur tycker du att maktkamper leder till uteslutning? Vad är din ställning till maktrelationer gällande uteslutning i barns lek?
3. Konflikter i leken kan uppstå när för många vill vara med och bestämma. Men ledarrollen kan även främja förmågorna som krävs för att utveckla sitt ledarskap. Det uppstår även situationer där inne- och uteslutningar uppstår. Vad tycker du är viktigt att ta hänsyn till vid sådana situationer?
4. Vad brukar du göra för att alla elever ska vara med och bestämma i leken? Eller är det viktigt att alla ska kunna bestämma?

6. Lärarens förhållningssätt

1. Kan det dyka upp svåra utmaningar för dig som lärare när du jobbar med lek med eleverna? Om ja, vilka utmaningar är det?

2. Hur arbetar du med lek om du har elever som har olika bakgrunder, kulturer och olika färdigheter?

7. Konflikthantering, problemlösning, (konflikter)

1. Hur tycker du att leken kan användas i en fritidspedagogisk planering gällande inneslutning/uteslutning?

2. Hur tycker du att fritidsläraren kan använda leken för att utveckla förmågan av konflikthantering och/eller problemlösning?

3. Som lärare i fritidshem brukar vi släcka bränder när konflikter uppstår. Vad är din ställning till konflikter som kan uppstå i egeninitierad lek?

4. Hur går du tillväga om ett problem eller konflikt uppstår när barn leker?